

DELAVSKA ENOTNOST

GLASILO SINDIKATOV SLOVENIJE • ŠT. 30. • 19. JULIJA 1957 • LETO XVI. • CENA 10 DIN

PROLETARCI VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE!

OB DNEVU VSTAJE

Menda pa res ni več trezno in napredno mislečega ter razsodnega človeka v svetu, ki ne bi za trdno vedel, da je naša revolucionarna ustaja, spočeta v na videz neobogljene uporu v začetku povsem neoboroženih delovnih ljudi naše dežele, od prvega izbruha nosila v sebi klice družbenega procesa, klice družbene preobrazbe, ki je od odsihdov pri nas v teku.

Prav ta družben proces, v katerem se pri nas porajajo prvine socialističnega družbenega sožitja jasno govori, da so ljudje, ki so pred šestnajstimi leti prišli v naši deželi za uporniške puške to storili ne vesled tega, ker bi pod težo surovega fašističnega nasilja izgubili glave in iz obupa planili v upor, ampak so planili v upor premišljeno, preudarno, z jasnim smotrom, kaj hočejo z bojem doseči.

To »malenkost« so sicer prva leta naše ustaje in še čas po osvoboditvi mnogi politiki, vojni strategji in diplomati, ki so se spuščali v presojanje smotnosti naše ustaje, prezrili. Računali so samo s številskimi divizijami, puškami, avtomatsko orožje, tanki, letala itd. Po tej računici je bila seveda naša ustaja že pred pričetkom obsojena na popoln polom. Toda, ta enostranska vojna računica se je pokazala kot povsem zgrešena. V njej manjka neverjetno važna in visoka postavka: srca in misli zavestno se borečih ljudi, ki vedo, kaj hočejo v boju doseči.

Osvobodilni boj, ki ga je bojevalo naše uporiško ljudstvo in se v ta namen v samem boju organiziralo v vojaško, politično silo, je namreč črpal svojo osnovno moč iz dveh glavnih virov: trdne odločitve upornih delovnih množic, da vzamejo svojo družbeno usodo v svoje lastne roke in iz neomajne odločnosti, da prevzamejo nase urejevanje družbenega sožitja v deželi. Ta odločitev, storfena v dneh nepopisnega nasilja nad delavnimi ljudmi naše dežele, je dala sicer skromnim, miru željnim in dobrim srcem delovnih ljudi nezlomljivo bojevitost, je dala njihovim sicer preprostim, poštenim in dobrohotnim ustvarjalnim mislim tako prodorno moč, da je iz neoboroženih upornikov zrastle učinkovita organizirana vojaška sila, ki je bila po svoji vojni udarni sili kos mehaniziranim fašističnim krovnikom in ki je bila sposobna varovati ustvarjanje novega družbenega sožitja pred domačimi izkoriščevalskimi lastniki.

Od tistih dni, ko so bili na surove fašistične osvajačce izstreljeni prvi strelji iz uporniških pušk, je minilo šestnajst let. V ta skop in kratek čas, ki nas loči od izbruha ustaje, je vpleteno bogato dogajanje boja za socialistično družbeno preobrazbo naše dežele, za oblikovanje dejanskega socialističnega družbenega sožitja. V tem boju, ki seveda še ni dobojevan, so se naši delovni ljudje znašli pred trdimi, težkimi in napornimi opravili. Od skrbi za zagotovitev vsakodnevne kosa kruha do dela v zvezi z organiziranjem družbene proizvodnje, z snovanjem gospodarskega in družbenega sistema, do nenehnih bojev z usemi tistimi, ki iz kakršnih koli pobud ali vzro-

kov povzročajo oblikovanju socialističnega sožitja težave in mu skušajo stopati na pot. Prav tako kot je bila videti v svojih začetkih oborožena ustaja brezupen poskus, prav tako so zelo pogosto pred našimi delavnimi ljudmi vzklikale težave, ki so se zdele ne premagljive. Toda, vselej od sedaj, od tistih julijskih dni leta 1941, ko so iznenada padli strelji na fašistične osvajačce pa do danes, je vedno zna-

lavsko in družbeno upravljanje, ki je pravzaprav sprostilo na najdemokracičnejših osnovah ustvarjalno silo delovnih množic. V letih, odkar delovni ljudje upravljačo gospodarstvo in družbene službe neposredno, smo imeli v našem gospodarskem in družbenem življenju opraviti s tolikšnimi težavami in naporji, ki so nekajkrat presežili normalne ekonomske zmogljivosti naše dežele. In

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

okostenelega »socializma« pa so začeli proglašati uvedbo delavskega in družbenega samoupravljanja za revizijo marksistične misli in prakse. Vendar pa je res, da je življenjska praksa, zasnovana na življenjski praksi delovnih množic, ki jih sprošča sistem delavskega in družbenega upravljanja zavrgla zaprašena kabinetska modrovanja o demokraciji in reviziji, ker se je jasno pokazalo, da je delavsko

nju, so na kongresu razlagali delegati organov delavskega samoupravljanja konstruktivne predloge za nadaljnji razvoj našega ekonomskega sistema in mehanizma upravljanja. V teh razlagah je jasno vidna dvojna težnja: okrepi v rokah organov družbene skupnosti vsa tista ekonomska in družbeno opravila, preko katerih se zagotavlja harmoničen razvoj našega gospodarskega, smotrni napredek proizvodnih panog, uspešna afirmacija naše gospodarske skupnosti na svetovnem tržišču in podobno, in povečati pravno in ekonomsko samostojnost organov delavskega in družbenega upravljanja v gospodarskih organizacijah in v komunah v pogledu prostejših rok pri urejevanju zadev, ki se tičejo sožitja v gospodarski organizaciji, oziroma v komunah.

Vse to so sadovi boja, kateremu so naznanili začetek prvi strelji iz uporniških pušk pred šestnajstimi leti, sproženi zoper nasilje fašističnih osvajačcev. Ti sadovi boja in dela našega delovnega ljudstva, ki si je znalo utreti v življenju svoj način oblikovanja socialističnega družbenega sožitja, pa so pomembni ne samo za našo ožjo domovino, temveč se vredni pozornosti celotnega delavskega gibanja. Ti sadovi so silna in trmasta pričla o tem, da je mogoče socialistično družbeno sožitje ustvarjati samo tedaj, če je to ustvarjalno delo neposredno v rokah delovnih ljudi samih. Socializma delovnim ljudem noče in ne more zgraditi nihče drugi, kot delovni ljudje sami. Zgodovinska vrednost naših komunistov je prav v tem da so znali vzbuditi, negovati in razviti to spoznanje v delovnih množicah, da so v njih utrdili vero v moč organiziranega demokratičnega gibanja delovnega ljudstva in da so znali razviti ustvarjalne sposobnosti delovnih ljudi samih. Ne prepri o tem, kdo je bolj ali manj demokratičen, v bistvu pa borba za strankarski prestiž, ampak neumorno delo pri angažiranju delovnih množic v praktičnem ustvarjalnem delu za oblikovanje socialističnega družbenega sožitja, to je najčistejši in najdemokracičnejši princip, ki so ga komunisti naše dežele tako plemenito in vztrajno uveljavili v našem družbenem sožitju.

S takimi mislimi se letos spominjamo dneva revolucionarne ustaje delovnih ljudi naše dežele, ustaje, ki pomeni slej ko prej zibel, čeprav krvavo in trpko, v kateri je bilo porojeno vse to, kar smo danes in domo jutri počeli za izoblikovanje socialističnega družbenega sožitja pri nas.

Roman Albrecht

**OB DNEVU VSTAJE VSEM
DELOVNIM LJUDEM
BORBEN DELAVSKI
POZDRAV**

REPUBLIŠKI SVET SINDIKATOV SLOVENIJE
IN »DELAVSKA ENOTNOST«

OB ZASEDANJU ZVEZNE LJUDSKE SKUPŠČINE IN LJDSKE SKUPŠČINE LR SLOVENIJE

Krepitev vodilne vloge proizvajalcev

Zadnje zasedanje Zvezne ljudske skupščine in zasedanje Ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije je izredno pomembno za nadaljnji razvoj komunalnega sistema pri nas. Zvezna ljudska skupščina je dne 8. julija sprejela Zakon o spremembah in dopolnitvah Splošnega zakona o ureditvi občin in okrajev. Ljudska skupščina LRS pa je dne 12. julija sprejela Zakon o volitvah in odločitvi odbornikov ljudskih odborov, razen tega pa še Zakon o spremembi območij okrajev in občin v LR Sloveniji in Zakon o izvedbi priključitve odpravljenih občin in okrajev.

Razvoj našega komunalnega sistema je dozoril že do tiste stopnje, ko je potrebno prenesti vrsto pristojnosti iz okrajev na občine, zlasti pa pristojnosti s področja gospodarstva. Praksa nas opozarja, naj bi bili v bodoče okrajje le skupnost komun in naj bi v glavnem opravljali kontrolne in usmerjevalne posebe, prav to pa zahteva upostavitve področno večjih in močnejših okrajev.

V skladu s tem so potrebne določene spremembe in dopolnitve Splošnega zakona o ureditvi občin in okrajev, ki ga je Zvezna ljudska skupščina sprejela na svojem zadnjem zasedanju. Dve najpomembnejši novosti, ki sta jih uveljavili Zvezna ljudska skupščina in Ljudska skupščina LRS, sta upostavitve zbornih proizvajalcev kot drugega sveta v ljudskih odborih vseh občin in delegatski sistem za volitve obeh svetov okrajnega ljudskega odbora. Zborni proizvajalci smo uvedli pred iz-

vijati kot demokratično obliko uveljavljanja vodilne vloge delavskega razreda v družbenem razvoju, v neposrednem sodelovanju proizvajalcev pri razdelitvi dohodka in pri razpolaganju s presežkom dela, pri doseganju ciljev gospodarske politike, kakor tudi pri obravnavanju vseh gospodarskih in socialnih pogojev ter potreb delovnih ljudi.

Več razlogov govori za upostavitve zborov proizvajalcev pri občinskih ljudskih odborih. Pomanjkljivost dosedanjega sistema je bila na primer v tem, da so bili okrajni, republiški in zvezni zbori proizvajalcev odvojeni od občinskih ljudskih odborov, bili pa so tudi dokaj slabo povezani z delavskimi sveti in volivci. Delavski sveti namreč nimajo sedaj nobene neposredne vloge pri kandidiranju ne pri volitvah za članske zborove proizvajalcev. Odborniki zborov proizvajalcev niso dolžni, tako, kot ostali ljudski odborniki, sklicevati zborov volivcev v določenem roku. Naš državni sistem sioni na istih načelih od občine do federacije, to je na stopnjah oblasti. Zaradi te enotnosti našel zahteva organizacija državne uprave upostavitve zborov proizvajalcev kot drugega sveta v ljudskem odboru.

Dosedanja praksa je pokazala, da so zbori proizvajalcev v bistvu politična oblika, prek ka-

tere delavski razred z demokratičnim mehanizmom zagotavlja svoje neposredno sodelovanje v organih oblasti. Sedanja struktura prebivalstva pri nas, kakor tudi sestav ljudskih odborov, še ne more povsod zagotoviti zadostno uveljavitev delavskega razreda ter ostalih proizvajalcev v teh organih. Ne gre torej samo za večjo udeležbo delavcev pri usmerjanju gospodarske in splošno komunale politike, temveč gre za krepitev vloge proizvajalcev nasploh, to je vloge neposrednih proizvajalcev tudi v kmetijskih, obrtni in drugih gospodarskih panogah. To so osnovni razlogi za upostavitve zborov proizvajalcev v občinah.

Delegatski sistem za volitve okrajnega ljudskega odbora, ki je bil, uzakonjen na teh zasedanjih, je logična posledica načela, da je okraj skupnost občin — komun. V bodoče odpravi torej neposredne volitve v okrajne ljudske odbore. Delegatski sistem volitev v okrajne ljudske odbore ne pomeni zmanjšanja demokratične odgovornosti, temveč celo njihovo povečanje, kajti ljudski odborniki okraja bodo poslej odgovorjali za svoje delo predvsem našim osnovnim družbeno-političnim celicam — komunam, razen odgovornosti, ki jih je že doslej vezala pred volivci in okrajnim ljudskim odborom.

IZ NOVEGA MESTA

V SPODBUDO DRUGIM

Sindikalna organizacija za vzdrževanje prog v Novem mestu je letos že dvakrat podala denarno pomoč šestim bolnim članom. Tudi sindikalna organizacija podjetja »Motomontaža« v Novem mestu je z denarnimi sredstvi pomagala trem delavcem. Koordinacijski odbor sindikalnih organizacij, v katerem je 9 podružnic kmetijsko-gozdnega gospodarstva v Novem mestu, pa je letos dal denarno pomoč 13 članom.

Te pomoči sindikalne organizacije ne dajejo kar povprek, temveč podrobneje proučijo primer vsakega, pomoči potrebnega člana. Naj navedemo nekaj primerov: N. M. je t. berkulozen, zdravi se na Golniku, živi pa v težkem gnetnem položaju. Nek drug tovariš je bil na operaciji. Je zelo izbršan, njegove mesečni prejemki so majhni. Ima več neprekrbljenih otrok. Cestni delavec M. N. je bolan že precej časa, tudi njegovi mesečni prejemki so majhni in ima več neprekrbljenih otrok. Takih primerov je še precej.

Prav bi bilo, če bi vse sindikalne organizacije tako lepo skrbele za svoje člane. Ne pozabimo na tiste tovariše, ki so še do včeraj marljivo delali v naši sredi, danes pa so zaradi nesreči ali boleznih priklenjeni na bolnišniško posteljo. Pomagajmo jim, da bodo čimprej okrevali in se spet vrnili med nas, zdrave delavce.

N. M.

NABIRALCI ZDRAVILNIH ZELISCI

Se lahko izkoristite priliko za nabiranje! CVETJA: bezga osutega, bezga s peclji (100 din), mačjih tatic, rdečte detelje, bele detelje, zoltovine, male bele marjetice in lipe. LISTJA: smarnice, ozkolistnega tipota, greške koprice, lapuha, gozdne isode, pešina, breza, melise, grenke detelje in volje češnje ali beladone. RASTLINE: krvavca mlečka, materine dušice, žemljika, gosle trave, navadne plahice ali hribske rese, njivske mačehe, njivske preslice, pitje kase, vodne kreše, melise, kurjih črev, kopitnika, zdravilnega jetičnika. LURJE: kahljke, divjega oreha, češminovih korenin. KORENINE: smarnice, baldrijana in žemljika. SEME: jesenskega podkosa. SUHE GOBE — JURCKE SLACUJE GOBAD PO NAVIŠIJE DNEVNIH CENA! Cene lahko dobite pri vsi kmetijski zadrugi ali pa pri GOSADU Ljubljana, Prečna ul. 4.

UPOKOJENI RUDAR O POKOJNINSKEM ZAVAROVANJU

Delovna doba, kvalifikacija, plača

V zvezi s pripravami izdaje novega pokojninskega zakona vam pošiljam naslednje moje misli: Popolnoma nerazumljivo, da celo krivično se mi zdi davjet pokojninskih razredov! Razumem dvajset plačilnih razredov ali stopenj, kljub temu, da sem jih svoj čas poznal, manj, n. pr. v rudarstvu, kjer sem si zaslužil popolno pokojnino.

V teku službovanja pa tudi delavce napreduje, tako, da si v 35 letih le pridobi nekaj znanja in s tem tudi večje pravice do socialnih dajatev in pokojnine. In naravi pa je tako, da nismo vsi istih duševnih in telesnih zmognosti. Telesno zaostali (pohabljeni) s še večjim trdom opravljajo delo, in so zaradi svojih hib, ki si jih niso sami zaslužili, v delovno dobo prizadetil Z novim zakonom pa vse življenje!

Tukaj je novi zakon slabši od prejšnjega, ki je dajal pravico do višje pokojnine na službeno leta in to za kakih pet let en razred in omogočilo, da je tudi duševno ali telesno zaostali na stara leta ime, nekaj od svoje vztrajnosti pri delu. Rudarska dela so akordirana in dajejo zdravemu, telesno

razvitemu in utrjenemu rudarju možnost do večjih zaslužkov, ki precej presegajo zasluge nekakornih delavcev. Dejstva pričajo, da rudarski akordanti za ta večji zaslužek predčasno iztrošijo svojo telesno moč, v mnogih primerih tudi zdravje ali celo življenje, zaradi tega jim ne gre oporekati njihovih zaslužkov, ki niso nikoli večji od vloženega truda, gotovo pa ni prav, da se ob upokojitvi upošteva le tem le zaslužek zadnjih let. Zaradi predčasne izčrpanosti delajo 5, morda tudi 10 ali več let na neakordnem delu z minimalno plačo. Ime da bi naj minimalno pokojnino.

Kdo od delavcev zlasti še od akordnih more misliti, da mu ni delo stalna šola! To velja zlasti še za akordante-rudarje, in vendar zakon predvideva za njih pokojnino odvisno od zasluge, medtem ko umskemu delavcu, ki nastopi službo z vsjo potrebno teoretično izobrazbo lahko raste pokojnina po službenih letih tja do najvišjega razreda.

Menim, da ne bi bilo prav, če bi novi pokojninski zakon vseboval takšne nesocialne postavke, kot so minimalne pokojnine, ki ne zadostujejo za življenje. Naj bo zadnja stopnja takšna, da bo zagotavljala minimalno preskrbo z vsemi potrebščinami, za ostale pridne in izobražene pa po njih zaslugi... Po mojem prepričanju je dovolj 10 stopenj ali razredov.

Ivan Giulatti

Zaprosil smo za mnenje tovariša Jožeta Plevnika, predsednika skupščine Republiškega

zavoda za socialno zavarovanje LRS.

Predvsem moramo ugotoviti razveseljivo dejstvo, da je osnutek novega pokojninskega zakona naletel na tako živo zanimanje pri naših zavarovancih. To je tudi razumljivo, z ozirom na njegovo vsebino, ki urejuje življenjsko vprašanje delavcev in uslužbencev potem, ko so prenehali z aktivnim delom v proizvodnji in javnih službah ter odšli v zaslužni pokoj.

Prav ta razgibana razprava o reviziji pokojninskega zakona, ki je podvržla kritiki dosedanj pokojninski sistem, je povzročila, da novi zakon o pokojninskem zavarovanju še ni bil sprejet. V vseh dosedanjih osnutkih je bila na primer kvalifikacija za temeljno izhodno osnovo določanje pokojninske osnove. Številni predlogi in pripombe k osnutku novega zakona, ki jih je sprejel tudi Republiški svet zveze sindikatov Slovenije in CS ZSJ, pa so pokazali vse slabosti določanja pokojninskih osnov po kvalifikaciji. Zato se je Centralni svet ZSJ odločil, da podpre predlog, po katerem je osnova za določanje pokojninske plače.

To predlagamo zato, ker je plača vsjo delovno dobo delavca in uslužbenca osnovno merilo družbene vrednosti njegovega dela.

Kvalifikacija pa je samo eden od predpogojev, da delavec ali uslužbenec na določenem delovnem mestu uspešno opravlja odredeno delo. Na njihove prejemke pa vplivajo še: delovni učinek — kakovostno in količinsko, težina in značaj dela; de-

lovni pogoji, odgovornost itd. Zaradi tega tudi obstaja znatna razlika v plačah med delavci in uslužbenci tudi v samem podjetju, kjer so zaposleni, ali pa med podjetji v isti gospodarski panogi, kakor tudi med posidnimi gospodarskimi panogami.

Seveda, da pri tem predlogu ne gre za podcenjevanje strokovne izobrazbe. Le-ta omogoča večini delavcev in uslužbencev, da v zadnjih letih svoje delovne dobe dosežejo skadno z velikimi delovnimi izkušnjami, ki so si jih pridobili pri dolgoletnem opravljanju svojega dela, višje strokovno znanje in tudi večje denarne prejemke. Zato bi kvalifikacija prišla tudi v predlaganem sistemu do polnega izraza.

Osnutek novega zakona o pokojninskem zavarovanju upošteva tudi dejstvo, da storilnost dela in s tem tudi plača rudarjev v zadnjih letih njihovega dela znatno pada. Zato tudi skrajšuje delovno dobo rudarjev za dosego polne pokojnine tako, da se vsakih 9 mesecev prebitih na jamskih delih šteje za 1 leto.

Se ena stvar je, ki podpira ta predlog. To je, da vsako podjetje ali ustanova plačuje prispevek za socialno zavarovanje po višini zaslužka zavarovanca. To daje tudi pravico zavarovanca, da pri upokojitvi zahteva takšno pokojnino, ki bo v skladu z ustvarjeno vrednostjo v proizvodnji ali kakovostjo in količino dela v javni službi, ki mu jo je družba priznavala in upoštevala vsjo njegovo delovno dobo v višini plače.

Jože Plevnik

OB ROBU DOGODKOV

Bliža se dan odločitve

Zahodna Nemčija se pripravlja na parlamentarne volitve

Traffikant Schultz, sodni pristav Hahn in strojevodja Wirtz iz Zahodne Nemčije so v teh dneh postali »Cenjeni gospod Schultz...«, »Ljubi gospod Hahn...«, »Dragi gospod Wirtz...«. To se zgodi vsake štiri leta. Tudi letošnje leto je leto »ljubih«, »dragih« in »spoštovanih gospodov«, kajti letošnje leto je leto parlamentarnih volitev v Zahodni Nemčiji.

Volitve bodo šele 15. septembra, vendar se je predvolilni boj že razveljal na vsej fronti. Stranke napadajo druga drugo, očitki lete sem in tja in nemalo je takihle dvobojev:

Adenauer: »Morebitna zmaga socialno-demokratske stranke bi pomenila nesrečo za Nemčijo...«

Ollenhauer: »Nadaljevanje dosedanje politike krščansko-demokratske zveze bi bila za Zahodno Nemčijo največja nesreča...«

Se slaba dva meseca in Zahodna Nemčija se bo odločila: za Adenauerja ali za Ollenhauerja. Ne gre za dva politika, gre za dve politiki — za Adenauerjevo krščansko-demokratsko ali za Ollenhauerjevo socialno-demokratsko. In morebiti še za tretjo, za liberalno-demokratsko, ki nastopa kot jezicek na tehtnici.

In ne gre le za Nemčijo. Tudi mednarodna javnost nestrpno pričakuje rezultate nemških volitev. Nemški problem je evropski in svetovni problem. Od tega, kdo vlada v Zahodni Nemčiji je v veliki meri odvisna rešitev tega problema in številnih

drugih mednarodnih sporov. Zato na Zahodu in Zahodu čakajo in upajo... Najprej nekaj podatkov:

Na volitvah 1949. leta so krščanski demokrati dobili 32% glasov, socialni demokrati 28,5%, liberalni demokrati 11,5%. Zavladal je Adenauer.

V naslednjih štirih letih je Adenauer pridobil precejšen ugled. Temeljni kamen tega ugleda je bil ekonomski napredek, ki so ga razen nemških delavcev omogočili tudi Američani s svojo denarno in ekonomsko pomočjo. Razen tega je Adenauer zgradil svoj ugled na vedno večji vlogi, ki jo je v blokovskih načrtih Zahoda igrala Zahodna Nemčija. In tako se je zgodilo, da je Adenauer okrepil svoje pozicije.

Leta 1953 so krščanski demokrati dobili v parlamentu (ki ima 487 sedežev) 244 mandatov (46%), vseh glasov ali 14 več kot leta 1949; zamej je glasovalo 12 in pol milijona volivcev. Socialni demokrati so dobili 151 mandatov, kakih 8 milijonov glasov ali 30% (1,5% več kot 1949. leta). Za liberalne demokrate je glasovalo nad 2 in pol milijona volivcev, v parlamentu pa so dobili 48 mandatov. Ostale mandate so si razdelile manjše stranke. Stranke, ki so dobile manj kot 5% glasov (Komunistična partija) niso moge poslati svojih zastopnikov v parlament.

Vlado je spet sestavil Adenauer. Vendar krščanska demokracija ni mogla samostojno vladati, ker mora vsako vladno akcijo podpreti dvotretjinska parlamentarna ve-

čina. Stari kancler je zato iskal zaveznike in našel jih je v liberalnih demokrati in v 15 poslancih demokratske Nemške stranke. Liberalci pa so se po nekaj letih s Adenauerjem sprli in zapustili koalicio. Po ostri krizi v liberalno-demokratski stranki je 18 poslancev izstopilo iz stranke in se priključilo Nemški stranki. V današnji vladi so torej krščanski demokrati in Nemška stranka. Socialni demokrati so ves čas v opoziciji.

Kakšni so izsledki posameznih strank, zlasti krščanskih demokratov in socialnih demokratov? Napovedi je veliko. Med njimi zasledimo tudi nekaj treznih misli. Naj jih omenim.

Lansko jesen so bile v treh zahodno-nemških pokrajinah deželne volitve. Socialni demokrati so obično napredovali. Volilo je 13 milijonov ljudi, kar je polovica nemških volivcev. Če bi tudi druga polovica pokazala isto razpoloženje, bi lahko govorili o zatonu krščanske demokracije. Med volivci se je tedaj širilo prepričanje, da je Adenauerjeva blokovska politika zastarela, da jo je mednarodni razvoj prerasel. To prepričanje in nekateri nerešeni deželni problemi so naglani tehnično na stran socialnih demokratov. Inštitut, ki proučuje javno mnenje, je tedaj ugotovil, da je za Adenauerja le 25% volivcev.

Nekaj mesecev kasneje so se mednarodne razmere zostrile (napad na Egipt, madžarski dogodki) in stari kancler je to izkoristil za uveljavljanje svojih togih blokovskih težej. Inštitut je ugotovil: za Adenauerja 52% volivcev.

Zato Adenauer tako vztrajno odklanja ukrepe za sodelovanje med Vzhodom in Zahodom, za mednarodno pomiritev. Njegova politika je »politična sila«. To politiko pa lahko opraviči le z vojno nevarnostjo!

Solčavce so obiskali

Sindikalna podružnica zdravstvenih delavcev Nazarije je sklenila prirediti več obiskov zdravstvenih delavcev v kraje, oddaljene od zdravstvenih ustanov. Prva akcija, ki je bila organizirana v kraj Solčava s pomočjo SZDL, RK in krajevnega urada iz tega kraja, je v celoti uspeša. Zdravstveni delavci so pregledali ter nudili ambulantno in zobozdravstveno pomoč 128 osebam. Patronažna služba je obiskala otroke in nosečnice na domovih in jim svetovala, kako hraniti dojenčke in kaj storiti za preprečevanje raznih bolezni.

Upravni odbor Zdravstvene doma v Nazariji je na predlog sindikalne organizacije zdravstvenih delavcev predložil občinskemu ljudskemu odboru Mozirje ustanovitve upravnih odborov kot posvetovalnih organov pri področnih zdravstvenih postajah v Mozirju in Gornjem Gradu. S tem bi dosegli boljše urejanje zdravstvene službe. Upravni odbori naj bi obravnavali vprašanja, ki so čisto lokalnega značaja za eno od omenjenih postaj, hkrati pa bi upravni odboru Zdravstvenega doma Nazarije uspešne prikazali potrebe zdravstvene službe v teh krajih.

Zdravstveni dom Nazarije bo v letošnjem letu dogradil svojo stavbo s pomočjo okrajnega Zavoda za socialno zavarovanje Celje in občinskega ljudskega odbora Mozirje. S to dograditvijo bo pridobil sodobne prostore za splošno in zobno ambulantno, protituberkulozni dispanzer, laboratorij in posvetovalnico za žene in otroke. Industrijsko in turistično središče v Zgornji Savinjski dolini bo s tem napredovalo v pogledu zdravstvene službe.

Lado Košir

IZ NOVE GORICE

Anketa med zavarovanci

Pri izplačevanju kratkoročnih dajatev, ki jih izplačuje socialno zavarovanje, je veliko zastojev. Zato, da bi jih odpravili in zavarovancem prej izplačali razne kratkoročne dajatve (nadomestila plače, potne stroške itd.), je Okrajni zavod za socialno zavarovanje v Novi Gorici pooblastil večja podjetja, da te dajatve obračunajo sama in izplačujejo skupno z mesečnimi prejemki delavcev, nato pa od zavoda zahtevajo povrnitev ustreznih zneskov. Prav bi bilo, da bi takša pooblastila prejela več podjetij, kar bi bilo vsekakor le v korist in zadovoljstvo zavarovancev. Podjetja

se tega dela ne bi smela bati, kakor se ga ponekod branijo. Zato, da bi zboljšal svoje delo, je Okrajni zavod za socialno zavarovanje v Novi Gorici razpisal med zavarovanci anketo o poslovanju zavoda in podružnic ter službe socialnega zavarovanja sploh. Skupščina zavoda bo na prihodnjem zasedanju razpravljala o odgovorih in sklepala o potrebnih ukrepih.

Med Rovinjem in Porečem leži turistični kraj VRSAR. Izkoristite svoj letni dopust v novoodprtem gostišču »LIM«.

Dnevni penson 550 do 600 din, za kolektive nad 20 oseb dnevni penson 500 din. — Za otroke do 8 let popust. Bogat športni ribolov. Pišite na naslov: »LIM«, ugostiteljsko podjetje, VRSAR, Istra.

NA DAN VSTAJE V PARTIZANE

ZA »DELAVSKO ENOTNOST« NAPISAL NARODNI
HEROJ STANE SEMIČ - DAKI

BESEDA BRALCEV

TRGOVINA Z ZELENJAVO ALI RAZSTAVA PARADIŽNIKOV?

Kadarkoli se žena vrne z živilskega trga, vselej moram poslušati kup tožb in kritik na račun trgovine in trgovanja, zelenih pomečkanih paradižnikov, gnilega sadja, visokih cen itd. itd. Z ženo se zavoljo teh stvari skoraj vedno spreva. Zatrjujem ji, da je preveč natančna, preveč kritična itd., in potlej je seveda ogenj v strehi. Pred 14 dnevi, v nedeljo pa mi je predlagala, naj kar sam kupim paradižnike, če hočem za večerjo solato iz paradižnikov.

V Nazorjevi ulici sem krenil v nov lokal »Češnjica«. Pred izložbo sem vamreč kar ostrmel, ko sem zagledal paradižnike, lepe, rdeče, prav nič nagnite ali pomečkane. Ko sem stopil v lokal in zahteval paradižnike, je prodajalka segla v zabojček, kjer so bili pomečkani zelo slabi paradižnikovi sadeži, veliko slabši kot v izložbi. »Prosim dajte mi te«, in pokazal sem na zabojček prav takšnih paradižnikov, kot so bili oni v izložbi. Prodajalka pa: »Veste, teh ne prodajamo, ti so samo za izložbo.« Ko sem ji odpel levite, takšne kot jih včasih odpoje žena moji malenkosti, je ta metoda prepričevanja je toliko uplivala na prodajalko, da mi jih je godrnjaje odmerila iz zabojčka »za izložbo«.

Človek sedaj res ne ve, ali je trgovina s sadjem in zelenjavo res trgovina ali aranžerska delavnica. Kakšna morala je to, da daješ lepo blago v izložbo, prodajaš pa, kar ti pride pod roko.

Ko smo že pri sadju in zelenjavi, še nekaj. Človek ne bi godrnjal zavoljo visokih cen sadja in zelenjave, če bi tisto, kar plačaš drago, res tudi lahko zaužil. Toda kar pogledamo po stojnicah, ne samo v Ljubljani, kjerkoli hočete. Užitno in neuzitno, nagnito in zdravo, vse je v enem zabojju, vse po enakih cenah. Potrošnik bi bil nedvomno bolj zadovoljen, če bi plačal nekaj dinarjev več za zdravo sadje in nekaj dinarjev manj za nagnito. Prav tako bi bil zadovoljen, če bi uveljavili takšno prakso glede zelenjave. O tem bi morali razmisliti delavski sveti trgovskih podjetij in vodstva sploh, kajti če prodajalka opozori na te stvari in zahteva za svoj denar res samo dobro blago, potem ti odgovori, mi moramo prodati vse, kar jim pripeljejo v trgovino. Pod besedo vse razumejo seveda tudi nagnito sadje, pokvarjeno zelenjavo, drugače, pravijo, ne dobimo polnih plač. Torej zaradi malomarnosti nekoga, ki zmeče vse v en koš, naj potrošnikov žep pripomore k polni plači trgovskih delavcev.

P. D. Ljubljana

KAKO DOLGO BOM SE ČAKAL?

Na sindikalnem sestanku in občnem zboru naše sindikalne podružnice sem še nekajkrat omenil težak položaj, v kakršnem sem. To vedo tudi na občinskem in okrajnem sindikalnem svetu, toda kot je videti, se položaj ne bo spremenil. Glejte za kaj gre.

V letu 1952 sem zaradi ukinitve oziroma združitve krajevnega odbora ostal brez službe — seveda ne po svoji krivdi. Meseca maja leta 1953 sem se ob pomoči posredovalce za delo zaposlil pri podjetju v Pečovniku. Še isti mesec sem zaprosil na stanovanjskem uradu v Celju za družinsko stanovanje. Prošnje sem še nekajkrat vložil, zame je posredovala pisarna maršalata in občini Celje, oziroma stanovanjskim organom je Izvršni svet naše republike priporočil, naj vendarle rešijo moj primer. Stanovanjski organi pa so samo odgovarjali, da stanovanj ni. Vendar sem prepričan, da je dobila najmanj četrtnina prisilcev med tem časom stanovanja, četrtnina, ki ne živi v tako težkem položaju kot jaz s svojo družino.

S težko muko in ob uvidenosti stanovanjske komisije sem prišel na vrstni red upravičencev za stanovanje in sicer kot 34. v letošnjem prvem polletju. Stanovanjska komisija je je pred kratkim podala ostavko, ker njenih sklepov niso upoštevali in so stanovanja razdeljevali mimo plana, mimo njene vednosti. Sedaj me hoče občinski stanovanjski svet črtati iz spiska in priporočiti podjetju, kjer delam, naj poskrbi stanovanja za svoj kolektiv, to je, naj gradbi stanovanjska poslopja. Naš kolektiv je majhen in kaj takega ne zmore.

Sedaj spet nisem na vrsti, nisem upravičen do stanovanja. Toda položaj v kakršnem živim bo vsakomur pojasnil, da sem do stanovanja več kot upravičen. Od leta 1953 živim s svojo petčlansko družino na treh, da celo na štirih straneh. Zena živi s sedem let starim sinom v našem starem stanovanju v Dobju pri Planini. Sam stanujem v Celju v mali sobici. Sin je v Ljubljani in obiskuje Srednjo tehnično šolo. Hčerka je obiskovala gimnazijo v Celju, se nekaj časa stiskala pri sorodnikih, nekaj časa pa je bila pri meni v sobici. Zaradi slabe prehrane, saj ne morem nikjer pošteno kuhati, je zbolela, bila več kot pol leta v bolnišnici in potem doma pri materi, da je imela dietno hrano. Ker je bila hčerka stara že 16 let, sem izgubil zanjo otroški dodatek. Končno se je zaposlila kot gojenka vrtnarske šole v Medlogu pri Celju. Zanj je treba plačati 5.000 dinarjev mesečne oskrbine. S svojo skromno plačo moram torej skrbeti za nas vse, za obleko, obutev, perilo in druge potrebščine.

Zaradi tolikšne nevidnosti stanovanjskih organov danes fizično tr materialno propadam in izgubljam živce. Vprašam vas, kdo jih ne bi izgubil. Star sem 55 let, naslednjo, to je peto zimo, bom moral prebiti v mali, nezakurjeni sobici, ločen od družine. Če hočem poskrbeti, da ne bodo otroci prikrajšani, se ne smem hraniti v menzi ali v gostišču, temveč si moram kuhati hrano sam. Tako se dostikrat zgodi, da ostanem brez kosila in večerje, kajti predno pridem iz službe, nakupim živila, skuham, to zaužijem in operem posodo, mineje ura. Verjemite mi, to bi človek trpel mesec ali dva, toda tako že živim peto leto.

Ob današnji stanovanjski stiski ponekod rušijo lepa stanovanja (na primer blizu Tovarne emalirane posode). Stanovalce, ki so bili zadovoljni s prejšnjimi stanovanji, selijo drugam, selijo jih tja, kamor bi lahko prišli drugi, stanovanja prepodobne delovni ljudje. Kako dolgo bom še čakal?

A. P. Appenik, Pečovnik

Opomba uredništva: Res, pa primer je kričel in treba ga je čimprej rešiti. Ker ste sedaj brez svoje krivde izgubili prednostno pravico za dodelitev stanovanja, je prav in potrebno, da nujno, kajti to je dolžnost sindikalne organizacije, da se sindikalna podružnica, katere član ste, zavzame za vas, svetuje stanovanjskim organom, da spet pridete na prednostno listo in da stanovanje res tudi čimprej dobite.

Uredništvo »Delavske enotnosti« me je naprosilo, naj ob letošnjem Dnevu vstaje napišem nekaj spominov na partizanska leta, predvsem spominov o prvih dnevih vstaje. Sklenil sem da bom v tem »narodenem« članku poizkušal napisati, kako smo odhajali iz Ljubljane v partizane, kako je nastajala Molniška četa.

Julij, 1941... Stanoval sem v Kolodvorski ulici in tam sem dobil zvezo s člani Partije, z organizacijo Osvobodilne fronte. Delmedilovi so stanovali v dvorišni stavbi in vsak dan sem hodil mimo njih. K njim so večkrat zahajali Italijani. Z Delmedilovimi sem se pogostokrat pomenkoval, z njimi sem bil v družbi. Zdelo se mi je, da se bom tu najlaže skrivati. Uspel sem. Na varnem sem bil, zapustil sem Ljubljano in odšel v Molniški gozd.

Delmedilo je bil organiziran; aktivno je delal za Osvobodilno fronto in tedaj je bil že tudi kandidat Komunistične partije. Kot sem dejal, sva se večkrat pomenkovala in prijateljela sva se. Hudo ga je navdušilo, ko sem mu povedal, da so mi Italijani odvratni in da sem se že v Španiji boril proti njim. O velikih sva govorila. Govorila sva o partizanskem sibanju, o našem boju proti okupatorju, o delu, ki nas še čaka.

Zdi se mi, da je bilo okoli 10. julija. Delmedilo mi je dejal: »Semič, od 15. do 18. julija, to je sobota, bo v popoldanskih urah sestanek v moji spalnici.«

Res, znašli smo se v Delmedilovi spalnici na dogovorjeni dan. Zmenili smo se, da bo v kuhinji ostala njegova žena, za vsak primer, če bi prišel kdo od Italijanov, in jih sročevala. Na sestanku so prišli Aleš Bebler, Jakič, Jerin, Florian Močnik in še nekateri drugi. Imen se ne spominjam več. Vreme le to, da nas je bilo osem. Pomenkovali smo se o našem odhodu v partizane. Tovariši Jerin je imel s seboj spisek 15 fantov, ki so hoteli vsi hkrati oditi v partizane.

Domenili smo se, da se bomo dobili na Mirju, pri Srednje tehnični šoli, 21. julija zvečer. Od tam bomo krenili po

Ižanski cesti, 20 minut vsaksebi, na Mokrcu.

Tisto noč po sestanku sem se prespal v Kolodvorski ulici številka 35. V nedeljo zvečer tudi, v ponedeljek zjutraj pa sva se dobila z Delmedilom. Dejal mi je:

»Jutri ostani v svojem stanovanju! Ne hodi z Urbasom! Ur-

basu nikar ne pravi o kakšnih sestankih! Na njega se ne moremo zanesti. Premalo ga še poznamo.«

Urbasu sem pomagal nakladati kamione. Iz Unionske pivovarne smo vozili pivo. Čudil sem se opozorilu. Toda... Naš sestanek pred tremi dnevi je bil izdan.

V ponedeljek zvečer sem že moral spati na Mirju, pri prijatelju, ki je prav tako hotel v partizane. Prijatelj pa ni mogel z nami. Organizacija Osvobodilne fronte ga je zadržala v Ljubljani. Moral je ostati na terenu, kjer je bil bolj potreben.

Božidar Jakac: V bunkerju na Rogu

Ponoči so prišli Italijani v Delmedilovo stanovanje. Preiskovali so ga, gledali kdo je v stanovanju, hišo močno zastražili, čakali so vsakogar, ki je prišel domov. Eden izmed tovarišev se je tedaj skrivil v dimniku in tako pobegnil.

V torek, 21. julija popoldne sem se srečal z Jerinom na Ljubljani. Pripeljal se je s kolesom. Dejal mi je: »Umakni se, vse je izdano. Vendar se vseeno pripravljaj. Jutri greva na Mokrc in od tam v četo.«

Petnajst se nas je domenilo, da gremo v partizane, ostaj sem sam... Fant, nekaj ni v redu — sem si dejal. Previdnost... Previdnost.

Jerin mi je povedal, da je vse izdano, da je skoraj polovico fantov aretiranih, da z ostalimi ne moremo dobiti zveze. Težko sem čakal dneva, ko bom odšel v partizane. Čimprej sem hotel pobegniti v gozd, čimprej.

In predno sva se razšla z Jerinom, mi je dejal:

»Jutri zjutraj me počakaj pri Sentjakobski cerkvi, s seboj prinesi nahrbtnik, prinesi orožje, če ga imaš kaj, potreboval ga boš.«

»Orožja nimam. Saj ved, v Kolodvorsko ulico ne smem.«

»No, jaz ti bom prinesel moj samokres.«

»Zdravote«

»Zdravote«

Razšla sva se. Spat sem šel k Močniku na Mirje.

Jerin se je pripeljal s kolesom. Prinesel mi je obljubljeno orožje. Samokres je zavil v papir, dal mi ga je, kot bi mi podal malico.

»Spravi ga v nahrbtnik,« mi je dejal, »sedi na moje kolo, le enega imava, odpeljala se bova.«

Peljala sva se po Ižanski cesti. Razmišljala sva, kako se bova izgovorila, če naju dobe Italijani na stari mitnici. Jerin mi je spotoma dejal:

»Če naju bo kdo kaj spraševal, ga nikar ne poslušaj. Napravi se, kot da se naju ničesar ne tiče.«

roben. Italijani so se zamotili z njim, za naju se še zmenili niso.«

In potem sva se začela že bolj junaško pomenkovati. Vprašal sem ga, kam se peljeva.

»V Iški Vintgar. Tam naju že čaka skupina fantov, ki gredo v partizane. Seveda mislijo, da mas bo prišlo toliko kot smo se dogovorili. Kaj si morava midva pomagati, če je vmes izdajstvo.«

In ko sva se peljala proti Igu, me je še opozoril:

»Poslušaj, če se bo Italijanom zdelo čudno, da se peljeva

Jerin nam je povedal, da gredo tudi ti fantje v partizane.

»No, fantje, ste pripravljeni?« je vprašal Jerin. »Spoznal se boš, ko bo začelo pokati. Jaz grem nazaj v Ljubljano; poskusi mi moram tovariše, ki so se porazgubili po izdaji v Kolodvorski ulici, poskusi jih moram, če jih niso Italijani polovili.«

In potem so me vprašali, če imam kaj orožja. Nasmejati sem se:

»Imam samokres... Na kozolcu smo ostali popoldne in vsi noč. Saj veste, konspiracija! Ko sem ležal, sem občutil v enu nekaj trtega. Počepal sem. Pod hrbtom sem obtipal cev »štajerke«.

Fante sem povprašal, če imajo tudi oni kaj orožja. In tedaj so se mi nasmejali. Dejali so, da imajo vsi pripravljene puške, samo da so vse zarjavele. »Prinesli smo jih večerj ponoči,« so dejali, »ko tebe še ni bilo na kozolcu. Tudi zate jo imamo. Samo očistiti je boš moral.«

»Dobro. Čistiti jo bom, ko se bo zdanilo.«

Fantje pa:

»Pravdati se moramo, očistiti puške, da bomo pripravljeni, če bo treba streljati, če bomo izdani. Imamo tudi municijo. Jerin je poskrbel za nas, za nas je zbral puške po Iški vasi...«

Odšli smo na Molnik, v Molniško četo. Pravi tedaj se je osnovala. V njej je bilo največ Ljubljancev in domačinov — izpod Molnika.

Konec aprila so dobili nalogo, naj se vrnejo na staro mesto (Krim-Mokrc), da bi lahko že v začetku maja pričeli z ofenzivo.

Sercarjev bataljon je začel z ofenzivo 17. maja leta 1942. Te ga dne se je Daksi spustil s svojo četo v Zelmejsko dolino, kjer je srečal 8 italijanskih financarjev. Komandir prve čete bataljona Lojze Popcek-Vandek je to noč napadel Ig. Italijanci, ki so bili še v skrbeh, kaj je s financarji, niti niso nudili

Partizani pred Ljubljano

Na partizansko ofenzivo v maju leta 1942 se je bataljon Ljube Sercenja dobro pripravil.

pravega odpora. Ko so jih partizani presenetili, so pustili kar na mestu svo opremo, več pušk, bomb, uniform in celo dva motokicla. V svoji vnevi so Italijani poskakali na dva lahka tanka in z njima odbrcali proti Ljubljani. Drugi pa so pohiteli kar po jarkih, ki so bili poimenovali. Partizani so seveda šli za njimi, toda brez uspeha, kajti okupatorjevi vojski so bili veliko hitrejši. Sledili so jih precej časa. Šele pri Pokritem mostu čez Iščico (pri Mokrcu) na Ižanski cesti) so jih ustavile granate, ki so padale z Ljubljanskega gradu. Ker je bila zemlja mehka, je le majokatera eksplozirala. Za ranjene partizane (ramlje so jih granate) je poskrbel zdravnik Berce z Iga

Toda svet gre svojo pot. Obdobje, v katerem živimo, je obdobje mednarodnega pomirjevanja, čeprav je še polno zapletov in nevarnosti. In kolikor večje so izgledi za odpravo mednarodnih nasprotij, za utrditev miru, toliko večja je popularnost socialnih demokratov. Ollenhauer je svoje sumanje politiko zgradil na mednarodnem pomirjevanju.

Tako kot pri lantskoletnih volitvah v deželne skupščine tudi pri letošnjih parlamentarnih volitvah prevladujejo zunanje-politična gesla.

Adenauer pravi: Nemčija se lahko združi le s politiko sile. To pomeni, da mora Zahodna Nemčija trdno sodelovati z Zahodom, krepiti zahodni blok, zlasti njegovo vojaško organizacijo. Koexistenca je neumnost, je komunistična prevara. Kolektivna varnost v Evropi je utopija.

Adenauer govori tudi o razorožitvi. Najprej je odklanjal sleherni korak v smeri razorožitve, dokler ne bo Nemčija združena pod zahodno kontrolo. Ker je bilo to stalno nepopularno, je popustil: razorožitve in združitve Nemčije obenem. Medtem pa so se londonski razgovori približali odločilnemu obdobju. Pod pritiskom Washingtona, ki ni več mogel molče mimo konstruktivnih ruskih predlogov, je Adenauer pristal na delno razorožitve pred nemško združitvijo, odklonil pa je splošno razorožitve, dokler Nemčija ne bo združena.

Zahodnonemška vojska naj bo majhna in prostovoljna. Namesto Atlantskega in Varšavskega pakta je treba ustvariti sistem evropske varnosti, v katerem bo tudi združena in neodvisna Nemčija. Odnose z Vzhodom je treba zboljšati; brez tega ni evropske varnosti niti združene Nemčije.

Liberalni demokrati podpirajo socialnodemokratske zunanje-politične težnje.

Seveda so važni tudi notranje-politični programi.

Krščanska demokracija, ki je sploščeta zagovarjala nekatere negotove socialne korake, se je spremenila v zagovornika interesov ekspanzionističnih gospodarskih krogov. Za Federacijo Industrialecve je Adenauer »življenjska potreba«. Čato ga podpira. Za predvolilno kampanjo mu je dala 30 milijonov mark. Toliko javno, tajno pa še tudi nekaj. Krščanski demokrati se zavzemajo za popolno svobodo v gospodarstvu, za neovirano zasebno inicijativo.

Krščanska demokracija teži, da bi postala zbirališče vseh slojev — okrog programa, ki odgovarja Vatikanu in industrialcem. Odklanja sleherno državno intervencijo v gospodarstvu; država naj le spodbuja zasebno inicijativo. Sleherni poseg države v gospodarstvo bi povzročil motnje, ki bi škodovala predvsem potrošnikom.

Socialnodemokratska stranka, ki združuje delavce, namestečence in srednje stoji, ima v programu nacionalizacijo. O njej pa nerada govori. Raje govori o »svetini« demokratični kontroli nad najvažnejšimi gospodarskimi vejami. Oportunistični »uk« od nacionalizacije je da-ek srednjim slojem, ki so naselili Adenauerja in se boje radikalnih socialnih in gospodarskih ukrepov, ker menijo, da bi škodovali proizvodnji. Ollenhauerjev socialni program pa se v glavnem zavzema za utrditev dosedanjih socialnih pridobitev delavcev, za katere

imajo socialni demokrati precej zaslug.

Liberalni demokrati podpirajo notranji program krščanske demokracije.

Ob koncu torej lahko rečemo:

1. Obe največji stranki (krščanskodemokratska in socialnodemokratska) imata približno enake izgledе. V prihodnjih dveh mesecih pa so še možna presenečenja, ki bodo odvisna predvsem od mednarodnih dogodkov. Zaostrevanje bi koristilo Adenauerju, pomirjevanje Ollenhauerju.

2. Če bo zmagal Adenauer, bo Zahodna Nemčija nadaljevala svoje dosedanje zunanje politiko. Ni pa izključeno počasno prilagajevanje mednarodnemu razvoju.

3. Če bo zmagal Ollenhauer, bo Zahodna Nemčija podpirala mirovna prizadevanja, v Atlantskem paktu pa bo verjetno ostala, dokler ne bo ustvarjen evropski varnostni sistem. Protiblokovske sile na svetu se bodo okrepile.

4. V notranji politiki ne bo bistvenih sprememb, pa naj zmagata ta ali oni. Krščanski demokrati bi še nadalje spodbujali zasebno inicijativo, socialni demokrati pa bi povečali vpliv države v gospodarstvu in utrdili nekatere socialne pridobitve.

5. Če bosta obe stranki dobili približno enako število glasov, bosta morali iskati zavezniške. Na to računajo liberalni demokrati. Pripravljeni so podpirati eno ali drugo stranko, toda za nekatere koncesije: podpirali bi Adenauerja, če bi nekoliko omilil svojo zunanjo politiko, da tudi Ollenhauerja, če bi se odpovedal državnim intervencijam v gospodarstvu.

Cez dva meseca bodo »službi« »dragi in »cenenji gospodje« Schultzi, Hahni in Wirtzi potrdili ali ovrgli te naše napovedi. Potem pa bodo spet samo Schultzi, Hahni in Wirtzi; molčati bodo morali in rihče jih ne bo vprašal za mnenje, dokler spet ne bodo postali »spoštovani gospodje volivca.

in jih spravili v partizansko bolnišnico v Iškem Vintgarju. Prodor v dolino je popolnoma uspel. Čeprav je bilo partizanov malo, so bili po vsem Barju in vaseh. Razen Iga so zasedli še Iško vas Tomišelj. Podkrja. Crno vas, Zelimlje, Plavo gorico in še nekatere druge vase. Ponoči so patrolirali celo do Mokarjevega mostu, po Dolenjski cesti do kolodvora in do Rakovnika. V tem času so proglasili svobodno ozemlje, od Rakitniške in Bloške planote pa tja do predmetja Ljubljane.

ZDAJ GOZD MOLČI

Petinsedest jih je bilo, petinsedest partizanov.

Na planoti »Pri treh žebelih« na Pohorju so žrtvovali svoja življenja za našo svobodo.

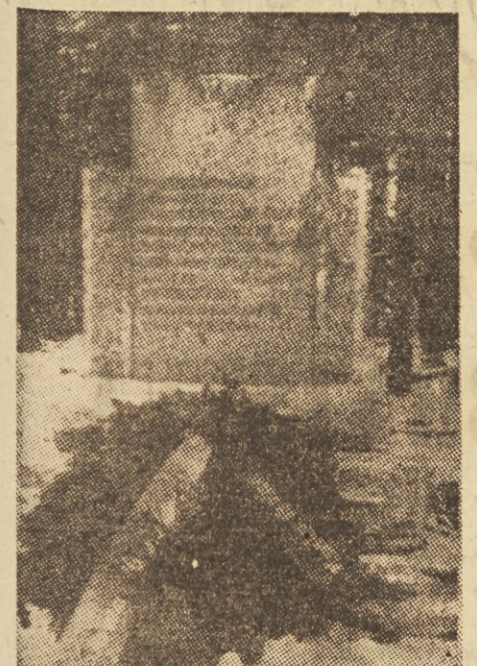
Osmeja januarja, leta tisoč devet sto trinštiridesetega, v drugem letu svetovne morije.

Petinsedest partizanov Pohorskega bataljona.

Zdaj gozd molči...

Sredi majhne jase, kjer je bilo nekoč taborišče, stoji skromen kamnit spomenik.

Sledov boja skorajda ni več. Okope, v katerih so se junaki borili in umirali, je čas izravnal; prerasa sta jih mah in praprost. Smrekam so se rane zacelile. Kjer so bile

Spomenik na bojišču Pohorskega bataljona

zemljanke, so plitve jame. Ničče ni tu pokopan.

Na tej jasi in med temi smrekami le domuje spomin na junaki poslednji boj Pohorskega bataljona; na tej jasi, med temi smrekami... in v naših srcih — lep, čist in svetel spomin...

Večer je, eden tistih lepih nepozabnih poletnih večerov. Stojim in ne morem se odtrgati od tega kraja, čeprav je že dolga pot pred menoj, stojim in pri srcu mi je tesno. Vetrč se poigrava v vejah smrek in prepeva otožno pesem... kot bi prepeval žalostinko, nad zemljo, prepojeno s krvjo junakov Revolucije.

Nenadoma se mi zazdi, da vidim (ne z očmi) vse, kar se je to zgodilo, vse poslednji boj, da slišim (ne z ušesi) vsako besedo, na tej jasi izgovorjeno, vse pesmi, ki so jih peli umirajoči, da nekje globoko v sebi vidim umirajoči, da nekje globoko v sebi vidim in slišim Grogga, Rajka, Silvo, Sarha, Katarino, Mroža, Vaneka... ves mrtvi bataljon...

Dopoldne je, enajsta je ura in suh, oster mrzec reže v lica in ušesa partizanov, ki čistijo orožje in urejajo zemljanke.

Mica (Anica Poprask, delavka iz Soštanja) stoji na straži.

Nenadoma zagleda Nemce. Kot zelena kača se vije v hrib njihova kolona. In z druge strani druga. In spet ena. Obkoljeni...

Za trenutek zavladava v taborišču tišina, potem preplah in že se slišijo ostri, odsekani ukazi. Borci legajo v okope, pripravljajo orožje.

Položaj je jasen. Bataljon je obkoljen. Poti nazaj ni. Nemcev je kot listja in trave. Treba je sprejeti boj, prebiti se...

Ukaz: Varčevati z municijo; vsaka krogla naj zadene cilj.

Nekateri plezajo na smreke, naslanjajo puške na veje, čakajo...

Mica ne more več čakati. Njena brzostrelka zaropče. Svabi popadajo v sneg. »Nate, hudiči, nate...«

V hipu zaprsketajo puške in zarohne mitraljezi in potem zarjovejo minometali in topovi.

Na jasi »Pri treh žebelih« se odpre pekel. Bataljon juriša in se umakne in spet juriša. Obroča pa ne predre.

Ranjenci stokajo. Mrtve roke se oklepajo pušk. Preživeli pobirajo municijo mrtvih tovarišev. Mitraljezca zamenja njegov pomočnik.

V srcih ni strahu in ne obupa, v srcih, prekaljenih v ognju Revolucije. Upor je v njih, je želja po maščevanju padlih tovarišev, po pravici in življenju je tih žalost zaradi prezgodnje smrti.

Svabi pozivajo: »Dajte se! Partizani se v odgovor zakrohčejo. In potem zapojejo. Med rafali mitraljezov in brzostrelk, med pokanjem pušk in eksplozijami bomb in min — pojejo pesmi Revolucije in umirajo. Pojejo in se poslavljajo — od svojih dragih in od vsega, kar so ljubili, jurišajo in spet pojejo, da bi zadušili v sebi žalostne misli in predsmrtne slabosti.

Municije primanjkuje. Od ust do ust, od srca do srca gre beseda in misel kot zakletev: »Živih nas Svabi ne bodo dobili. Ne, živih ne!«

In potem jurišajo poslednjič. Le malo jih je še in vendar predrejo prvi obroči in drugega in tretjega in tedaj jim zmanjka municije. Nekaj bomb trdno stiskajo v rokah. Objamejo se, si podajo roke...

Svabi ne streljajo več. Hočejo jih ujeti žive, da bi jih mučili in se naslanjali nad njihovim trpljenjem, da bi jih gonili po cestah Maribora in Celja, pljuvali vanje in jih prepalili, potem pa izmučene in na pol mrtve pobili v kakšni zakotni grapi.

Ze segajo po njih, se sadistično režijo,

tedaj pa zadnji borci Pohorskega bataljona zadnjič zapojejo in vržejo predse bombe...

Pohorskega bataljona ni več. Popoldne je že in ura je dve. Na jasi »Pri treh žebelih« zavladava tišina. Toda le za hip. In že pridre Nemci, kot divje zveri se zaženejo na trupla

Partizani — ves narod je z vami (Foto Janez Marenčič)

padlih junakov, skačejo po njih, jih tolčejo s puškinimi kopiti, slačijo, ropajo, režejo prste, na katerih so prstani, se slikajo ob razmrvarjenih truplih, da bi lahko poslali ženam in otrokom dokaz o svojem junatstvu...

Iz neke zemljanke privlečejo težko ranjenega vodnika Sulca (Maksa Kunaverja, ključavničarja iz Dobrove pri Ljubljani), ki se ni mogel sam končati, ker je imel razen ran na nogah in na ramenu ranjeni tudi obe roki. Zvežajo ga, zasramujejo, tepejo in pljuvajo in se slikajo z njim.

In potem ga odpeljejo. Na jasi spet zavladava tišina...

Vetrč se poigrava v vejah smrek in prepeva otožno pesem... kot bi pel žalostinko.

Zdi se mi da vidim vse, kar se je to zgodilo, da iz zemljanke še vedno štrle bruna in da po vejah še vise krpe oblek, oškropljene s krvjo, da na tleh leže od bomb raz-

Partizani — ves narod je z vami (Foto Janez Marenčič)

klane smreke, prazni patroni in da je jasa zasnežena in sneg razrit in okrvavljen. Vidim slehernega borca — ves mrtvi bataljon — kako ležijo, še v smrti ponosni in uporni — zmagovalci.

Komandant Grogga (Rudolf Mede, delavec iz Strahinja pri Kranju) leži v zadnji skupini, ki se je skušala prebiti. Če ne bi bil okrvavljen, bi bil podoben velikanu, ki je zaspal, neznanstvo utrujen, a zadovoljen z delom, ki ga je opravil. Ni bilo majhno to delo. Saj pravzaprav se ni dolgo, ko je postal komandant komaj ustanovljenega bataljona, z vseh vetrov zneženega. Iz borcev Kranjčevega bataljona, ki je prišel z II. grupe odredov z Dolenjskega čez Notranjsko, Gorenjsko in Korosko na Stajersko, iz borcev Zgornjesavske, Saleške, Ruške in Revirske čete, je ustvaril bataljon, ki je že po nekaj tednih zaslovel kot eden najboljših na Slovenskem. V vsakodnevnih akcijah se je zill v enoto, trdno in neolčljivo v življenju, boju in smrti. Dvakrat je bil obkoljen in dvakrat se je prebil iz obroča. Področje, na katerem je deloval, je spremenil v pravo partizansko trdnjavo, čeprav nemška okrutnost ni poznala meja in vohunov ni bilo malo. Kaznoval je izdajalce, kulturbandovce in naciste, med ljudstvom pa vzbudil hrepenenje po svobodi, živo vero v zmago pravice. Da, tak je bil bataljon, ki ga je vodil Grogga, Rudolf Mede, delavec iz Strahinja pri Kranju. In sedaj leži, leži kot bi spal, neznanstvo utrujen in zadovoljen z delom, ki ga je opravil.

In vidim njegovo ženo Katarino, drobno črnolasko, kako se v smrtnem krču stiska k zemlji in zdi se, kot bi jo poljubljala. Partizanko Katarino, komandirko ženskega voda, vedro in veselo, tako odločno in neizmerno hrabro, ki je že od začetka vstaje delila moževno usodo.

Pri Groggi leži politkomisar Rajko Knap (Jože Menih, študent iz Hrastnika), svetlo las, vesel fant, ki mu nobena težava ni bila prevelika, nobena gora previsoka. Nikoli več

ne bo pripovedoval borcem in ljudem v vseh o dneh, ki prihajajo, za katere se je vredno boriti in tudi žrtvovati najdražje, kar človek ima. Kri mu teče iz rane na prsih, rdeči sneg in šop papirjev, letakov, ki jih je delil ljudem in bral borcem in ki so jih Svabi raztrgali in pohodili. Se včeraj je to, kjer leži, stal in bral:

...Ce se že bojujemo, če se že podira stari svet, pa zgradimo na njegovih ruševinah nekaj popolnoma novega... kar bo po pravici in v korist ljudstvu... Oblast, pod katero je trepetalo ljudstvo, mora priti v roke ljudstva samega... Mi delavci in kmetje, ki ustvarjamo vse dobrine sveta in se borimo v prvi vrsti današnje borbe, bomo tudi odločevali, kdo bo izvrševal oblast in kako jo bo izvrševal. Tako bosta kmet in delavec prvokrat na svoji trnjevi poti v življenju sama krojila sebi usodo... Iz tega morja krvi in solza bo vstala nova domovina, očiščena starih madežev, domovina, ki nam ne bo mačeha, temveč prava mati. Ono, o čemer je tisoč let sanjalo naš ljudstvo... se bo zgodilo. Imeli bomo domovino, v kateri bodo kraljevali sreča, blagostanje in veselje, domovino brez izkoriščanja, bede in vojne...

Za to domovino je Rajko žrtvoval vse, kar je imel.

In vidim starega Sarha (Alfonza Sarha, kmeta iz Lobjnice pri Rušah), »pohorskega kralja«, na pol zakopanega v snegu. Starčevski obraz z visokim celom in košato belo brado je miren, častiljiv in ponosen. Dobojeval je svoj življenjski boj. Viharni so se hoteli poigravati z njim, pa jim je kljuboval in jih premagal. Upri se je Avstrooski in odšel v zeleni kader. Upiral se je starojugoslovanskim eksekutorjem, se spopadel s številnimi političnimi nasprotniki. Njegovo življenje je bilo en sam nepretrgan boj. In tudi bo s samim seboj, s preteklostjo in sebi, s dvomi, ki so ga razjedali, z nezaupljivostjo, ki mu ni dala miru. Bil je iskalec, večni iskalec resnice in luči. Bil je junak. Ze aprila 1941 so ga Nemci zaprli, pa si je razgallil prsi, stopil prednje in zakričal: »Slovenec sem, nate me tukaj, ustrelite me!« Bil je človek, globoko in nežno čuteč človek, in nikdar ni mogel prenašati krivice, pa naj se je godila njemu ali drugim. In bil je dober oče in dober mož. Imel je ženo, ki jo je nežno ljubil, pa so jo Svabi odgnali v Auschwitz, kjer je po dveh mesecih umrla. In imel je devet otrok. Nemci so jih odpeljali v taborišče Frolnleiten pri Gradcu, od koder so trije najstarejši (šestnajstletni Lovček, petnajstletni Jožek in trinajstletni Vanček) zbežali in se mu pridružili. Potlej so se skupaj vojskovali in kaj kmalu so začeli ljudje spleitati legende o starem Sarhu in njegovih snovih, o junastvu »pohorskega kralja« in o njegovih zvijačah, s katerimi je vkelel Svabe za nos... In sedaj leži, miren in častiljiv, tam, kjer ga zadelo krogla, ko se je kakor lev prebil skozi švabske obroče. Snežinke se mu lesketajo na bradi in laseh in ob njem ležita Vanček in Jožek (Lovček je padel istega dne, ko je bil v partiziji v gozdovih nad Oplotnico) in zdi se, kot bi se čudila, kako to, da jima niso več pustili živeti.

Partizanka Sonja (Minka Namestnik, trgovska pomočnica iz Ruš) leži v mlaki krvi in stiska roke k prsim, k srcu, ki je za vse

Alfonz Sarh-Istok, »pohorski kralj«

lej prenehalo utripati. Tiho in mirno srce je bilo to, vendar polno skritih deklških želja in hrepenenj in izredno hrabro. Jurišala je stoje, skakala od smreke do smreke in streljala. Hoteli so jo ujeti živo. Ko je bila obkoljena, je vrgla bombo, ki je raznesla njo in nemškega stotnika, ki je strelal roke po njej.

In vidim partizanko Silvo (Silvo Breznikovo, delavko iz Ruš), ki je z brzostrelko jurišala na Nemce, v zadnjem trenutku pa prišla za mitraljez in ob njem omahnila. In Doktorja Mroža (dr. Dušana Mravljaka, zdravnik iz Soštanja), bataljonskega zdravnika, vedno skrbnega in dobrega. In Rada (Zdravka Cebularja, študenta iz Mislinj), komisarja III. čete. In četnega komandirja Gustla (Lojzeta Vreska, rudarja iz Trbovelj), organizatorja stavk trboveljskih knapov, enega najpogumnejših partizanov v bataljonu. In Bruna (Franca Podvinška, rudarja iz Gaberki pri Soštanju), ki je odšel za svojo ženo, katero je v Ravnah ubil neki švabski podrepnik...

In vidim jih vseh petinsedest, ves mrtvi bataljon, gledam jih, kot bi res ležali na tej, s krvjo napojeni jasi, in tesno mi je pri srcu in ponosen sem, da sem otrok Revolucije, ki so ji ti junaki darovali najdražje, kar so imeli.

Zdaj gozd molči...

Sledov boja skorajda ni več.

Okope je čas izravnal, smrekam so se rane zacelile.

Sredi jase je spomenik.

Ničče ni tu pokopan. Tod le domuje spomin na poslednji boj Pohorskega bataljona, tod in v naših srcih, spomin — lep, čist in svetel...

Janez Voljč

Vodnik Sulc, Maks Kunaver, ki je edini preživeli usodni boj Pohorskega bataljona. Nemci so ga ustrelili v Ljubnu 30. junija 1941.

OB ŠTIRIDESETLETNICI VELIKE OKTOBRSE REVOLUCIJE REVOLUCIJA JE PRESTOPILA RUSKE MEJE

Ob koncu prve svetovne vojne so se številne države, posebno v Srednji Evropi, znašle v napetih revolucionarnih razmerah. Proletariat, ki je bil pomembna družbena sila in ki se je v zadnjih sedemdesetih letih vzgajal pod vplivom marksizma, je spoznal prevzaro, s katero ga je meščanstvo izgrajilo v vojni. Vojna se je končala z lestopom proletariata. Razen v črni Rusiji so vzplamtele proletarske revolucije tudi na Finskem, v Nemčiji, Madžarski, skandinavskih deželah; revolucija je zajela Avstrijo, balkanske države, Italijo, Turčijo itd. Skratka po vseh državah Evrope in Azije in tudi drugih kontinentov je bilo bolj ali manj čutili revolucionarni val. Toda tudi tokrat v večini dežel proletariati ni imel svojih zvestih in razmeram doraslih partij in voditeljev.

V takih razmerah splošnega vrenja revolucionarnih nastopov delavskega razreda je v začetku marca 1919 leta sprožil razglas o ustanovitvi Komunistične internacionale kot centra in revolucionarnega štaba proletarske revolucije v zmirenje vseh družbenih razredov na svetu. Meščanstvo vsega sveta je sprejelo novico o ustanovitvi Kominterne, v deželi, kjer je zmagala revolucija, z velikim negodovanjem, jezo, koplje laži in klevet. Sovražniki delavskega razreda so spoznali veliko nevarnost, ki jim je grozila od takšne organizacije in so zato z vsemi sredstvi vrgli proti Kominterni in Sovjetski Rusiji. Rusija je vzdržala tri napade antantnih sil, v katerih je sodelovalo štirinajst držav. Obkoljenim sovjetskim narodom je priskočil na pomoč svetovni proletariati. Ta podpora je bila tako odločilna in vsestranska, da je prisilila svetovno meščanstvo k prekinitvi intervencije.

Različni zastopniki desnih kril socialističnih strank in izdajalci maksizma med prvo svetovno vojno so se zbirali v obnovljeni Društvo internacionale. Srdilo so napadali Tretjo internacionale in ji dajali vzdevke »ruska«, »bolševiška« itd. Nastopili so proti Sovjetski Rusiji, proti revolucionarnemu gibanju, proti enotnosti delavskega razreda itd. z namenom, da bi preprečili revolucijo, oblatili Kominterni in odvrnili delavce od nje. Vendar pri tem niso imeli dosti uspeha. Nasprotno, razmere so bile takšne, da je proletariati vse bolj pristopal k levici. To je zadržalo tiste socialistične stranke, ki niso pretrgale vezi z delavskim gibanjem in ki se niso strinjale ne s stališči levice in ne

desnice. Mnogo strank, zlasti tistih v centru, je kolebalo med obema internacionalam. To amahovanje številnih socialističnih strank in skupin je bilo posledica tedanjih revolucionarnih razmer v večini dežel. Odmev ustanovitve komunistične internacionale je bil v proletarskih in revolucionarnih vrstah zelo velik. Vsi resnični internacionalisti in revolucionarji — marksiisti so se veselili ustanovitve Kominterne, ki jim je pomenila orožje za boj proti kapitalu.

V Nemčiji revolucija ni bila strta, čeprav je ob podpori socialistov Scheidemanna, Eberta in drugih bila novembra 1918 zadržana, njena voditelja Karel Liebknecht in Roza Luxemburg pa ubita. Gibanje se je razvilo na Bavarskem, kjer so razglasili sovjetsko republiko. Tu so bili prej na vladi socialni demokrati, ki so jih podpirali tudi neodvisni socialisti; ta vlada pa ni upoštevala delavskih zahtev. Prišlo je do prevrata in izstopa proletariata, kar je pripeljalo aprila 1919 do razglasitve sovjetske oblasti. V vlado so vstopili socialni demokrati in komunisti, ki so jih podpirali sovjeti in tovarniški komiteti. Sovjetska oblast na Bavarskem je storiila mnogo v korist delavstva (nacionalizacija industrije, bank, ustanovitev armade 20.000 delavcev itd.) toda pozabila je na kmete. V dolocnem pomenu je bilo prav to dejstvo usodno za Sovjetsko Bavarsko. Ze 1. maja 1919 je nemško vojaštvo z veliko pomočjo in tehniko v ogorčenem boju razloilo sovjetsko oblast v tej pokrajini.

Toda niti likvidacija sovjetske republike na Bavarskem ni zatrla revolucionarnega poleta. Nemška vlada je bila koalicijska desnih socialistov in demokratov, predsednik pa je bil socialni demokrat. Ta je nasprotno obdržal delavsko gibanje. Se vedno pa so obstajali delavski komiteti in delavski razred je imel to vlado za svojo. Proti njej in z namenom, da bi zatrla revolucionarno gibanje — pa tudi iz drugih vzrokov — so nastopile kontrarevolucionarne sile, zbrane okrog generaliteta in na čelu z znamenitim pangermanistom in junckerlem Kappom. Ze poletja 1919 so »kappovci« s pomočjo oficirjev začeli pripravljati puč. V marcu 1920 so svoje namene uresničili in ob tem prevzeli vlado pobegnili, »kappovci« so zavzeli Berlin in ustanovili svojo reakcionarno vlado.

Prevrat je izrazil stilijske nastope delavstva. Množične akcije proletariata so se

vrstile v mnogih nemških mestih. Socialdemokrati obeh strank in Komunistična partija so pozvali proletariati k stavki. Stavka je imela ogromen obseg in je ohromila življenje v Nemčiji. Prišlo je do odritega spopada s »kappovci« in proletariati je razbil kontrarevolucionarne sile. Dne 17. marca je moral Kapp zbežati in na oblast so prišli spet socialni demokrati. V strahu, da delavsko gibanje ne bi prevel narasio, je predsednik sindikatov zaprosil sindikate, naj prenehajo s stavko in objubili novo vlado, socializacijo največjih panog in industrije, sodišče za upornike itd. Dne 23. marca 1920 je prenehala splošna stavka.

V Porurju je boj preselil okvire težej za vrnitev k staremu. Po zmagi nad pučisti so delavci ustanovili rdečo kardo, ki je imela približno 100.000 ljudi in je zajela vse Porenje in Westfalijo. V tej pokrajini so dogodki dozorili šele konec marca. Toda s prevzemanjem zastopnika socialnih demokratov Severinga in s pomočjo vojaških sil Reichswetra se je socialni demokrati vladi posrečilo, da je zatrla delavsko gibanje. Zaradi vsega tega je prišel delavski razred združiti in prišlo je do diktature proletariata. Socialistična demokratska stranka, kar se je najbolj poznalo pri volitvah. V juniju 1920 so dobili socialni demokrati samo 6 milijonov glasov, (1919 leta so jih imeli 11.500.000), kar pomeni, da so izgubili polovico pristavev in da so glasovali zanje predvsem malomeščani. V istem času se je povečala Neodvisna socialnodemokratska stranka za dva in polkrat in dobila 5 milijonov glasov. Komunistična partija je dobila takrat samo okrog 600.000 glasov. Rezultata vsega tega je bila meščanska vlada. Tako se je končala druga etapa v povojnem boju nemške delavstva. Toda s tem še ni bil takoj ustložen meščanski družbeni red v državi.

Tudi na Madžarskem so se poleti 1919 odigrale revolucionarne dogodki, ki so nastali takoj po ustanovitvi Kominterne. Dne 21. marca so se socialnodemokratski voditelji, pod vplivom množice dogovorili s komunisti o ustanovitvi sovjetske vlade, ki so jo naslednji dan tudi razglasili. Obe stranki sta se združili in prišlo je do diktature proletariata. Sovjetska oblast na Madžarskem se je ohranila štiri mesece in pol. Svetovna reakcija, na čelu z Antantjo, je kmalu organizirala intervencijo, v kateri sta odigrali glavno vlogo Romunija in Češkoslovaška. Ze 1. avgusta 1919 je bila ustanovljena bela diktatura in hortilyev fašistični režim.

V letih 1919 in 1920 je prišlo do revolucionarnih gibanj tudi v številnih drugih deželah. V Avstriji je bila po marčnih volitvah 1919 sestavljena koalicijska vlada socialistov in stranke krščanskih socialistov, na čelu z Oitom Bauerjem. Ti tako imenovani socialisti so izdajali proletarske interese. Pod pritiskom delavskega razreda je

vlada steer osnovala komisijo za socializacijo, toda dalje od te komisije niso prišli. Julija 1919 so izbruhnile demonstracije in oboroženi spopadi v katerem je bilo 60 ljudi ubitih, okoli 200 pa ranjenih. Tudi tokrat je nastopila reakcija in naša podpora pri socialnodemokratski desnici. Na volitvah 1920 so socialisti izgubili množice in prešli iz vlade v opozicijo. S tem pa hkrati izgajalo tudi sovjetsko Komunistična partija ni znala odigrati nobene vloge. Gibanje je tedaj zajelo Češkoslovaško in Poljsko, kjer so se delavci tudi bojevali za oblast in izboljšanje svojih življenjskih razmer. Na Poljskem so delavci ustanovili tudi sovjete, ki so jih vodili socialni demokrati. Socialisti so podpirali tedaj vlado Pilsudskega in Maratčevskega, ki se je sama imenovala »vlada delovnih ljudi«. Edinoile v rudarskem bazenu Dubrowsky so imeli sovjete samostojno vlado. Toda tudi na Poljskem je kmalu zmagala reakcija, ki se je pripravljala za napad na Sovjetsko Rusijo.

Gibanje pa je zajelo tudi države zmagovalke. V Italiji je bila poletju 1919 velika stavka, v kateri je sodelovalo ogromno delavcev. V Južni Italiji so se borili kmetje za agrarno reformo. Leta 1920 je stavkovno gibanje tako preraslo, da so začeli delavci zavzemati tovarne. Italijanska socialistična stranka se ni razcepila in je dobila novembra 1919 na volitvah 156 mandatov, postala je najmočnejša stranka v državi. Na kongresu v oktobru 1919 se je absolutna večina izjavila za pristop k Kominterni. Toda tedaj se je pokazalo, da so v stranki štiri frakcije. Razen levic, desnice in centra so se pojavili še maksimalisti — antiparlamentarci. V Franciji je bilo samo 1919. leta 2026 stavk z nad milijon stavkajočimi; v Angliji 1932 stavk z udeležbo približno 2 milijona delavcev. V intervencijskih četah v Rusiji je prišlo do popolne demoralizacije in cele enote so prehajale na stran Rdeče armade. Bilo je veliko množičnih demonstracij; maja 1919. je na primer demostroiralo v Franciji pol milijona ljudi z različnimi zastavami in gesli »Ziveli Sovjeti!«, »Dol z intervencijci!«, itd.

V tem razdobju se dogajalo pomembne stvari tudi v drugih deželah. Gibanje je zajelo tudi kolonije. Nacionalna osvobodilna gibanja so nastala na Kitajskem, v Indiji, Turčiji in drugih deželah azijskega kontinenta. Na Koreji je izbruhnla vstaja proti japonskim okupatorjem. V Afganistanu so se bojevali za neodvisnost. Revolucionarne razmere so imele svoj odmev tudi v Afriki, največ v Egiptu, in tudi v Ameriki. Povsod se je delavski razred opredelil za svojo oblast in se v večini primerov izjavljal za pristop k novoustanovljeni komunistični internacionali.

(Stevan Bellč — Frančič)

Vladimir Nazori

Starka Spasa

Starka Spasa ob ognjišču mi je rekla: »Kam si vendar misliš, ti starost uboga! To, kar hočeš, zdravja, mladih sil zahteva: ti si kot pri konju izrabljena podproga;

počila bo... — »Tetka draga, kadar predeš, pa ti spanec le premaga glavo sivo, nit se utrga, prsti pa nadalje sami nekaj lepega še predejo ti živo.«

Spasa gleda v ogenj, pótlej v svoje roke, svoje suhe, izgarane prste gleda, ki na njih so kakor prstani sledovi, ki sta vtisnili trpljenje jih in beda.

»Res je, stari! Takrat zlate niti smujem, dasi pótlej jih pogrešam v preji sami... Čakaj malo. Kravo vzamem še iz hleva in zaklenem vrata... Pojdem še jaz z vami!«

Na umiku iz Črne gore, spomladi 1943

Niko Pirnat: Na Jurij, linorez

PETER LEVEC

PESEM BRATSTVA

Sto tisoč src je v meni zaživelo. Naš slavni dan, tovariši, je vzšel! Iz žil odprtih bratstvo je privrelo, goreče bratstvo src stotisočev. In koder grem, srečujem borce mlade, ki na pohodu po cestah pojo. Podrli smo poslednje barikade, za nami sužnji dnevi mro! Naš kmet trdó prijel je za svoj plug, iz svežih brazd sopara se dviguje. Čez polja je zapihal mehek jug. Življenje novo vsepovod zmaguje! — Pozdravljeni junaki in kovarji, vsi delavci, zidarji in ratarji — in vsi, ki ste za našo zmagó postali! Pozdravljen, brat, ki z nami srečo variš! Poglejte, zdaj vsi eno smo postali!

In eden drugemu smo si: tovariši. Stotisoči skoz mene so zapeli! Nad nami pne se bratstva slavolok. — In vsi, ki z nami v sponah so trpeli, drhte nočoj v objemu mojih rok.

Plamen sredi noči

Nenadoma je ozračje močno vzvalovilo. Tekoj nato pa je zletel v zrak gasilski dom, kjer je bilo sovražnikovo skladišče. V Brezovljaku so slišali še eksplozije ročnih bomb: To se je zgodilo 13. septembra leta 1941.

Za to akcijo so se partizani pripravljali že delj časa. Prepričani so bili, da bodo kos razmeroma močnemu sovražniku je, če bodo napadli ponoči, ko Italijani brez skrbi spe v vaških hišah. Za vsako hišo, kjer so stanovali sovražnikovi vojaki, so določili skupino treh do petih partizanov. Točno ob polnoči 19. septembra so se skupine približale vaškim hišam. Ko je počil prvi strel

(sovražna patrulja je namreč opazila skromno petih partizanov), so vse grupe zagnale ročne bombe. Medtem je že komandir Bračič napadel stražarja v skladišču municije. Partizani so odnesli iz skladišča štiri zaboje municije, kajti bilo jih je premalo, pa tudi slabo so bili razporejeni po vasi. Na znak s piščalko so se borci umaknili, gasilski dom pa je zletel v zrak... Tako se spominja narodni heroj Tone Vidmar-Luka napada na italijansko postojanko Brezovljak.

Tovariši Luka je odšel v partizane avgusta 1941 leta. In njegovo prvo srečanje s partizani? Tako se pripoveduje.

Takrat sem delal v kamnolomu v Verdu. Italijani so nas slabo plačevali. Dajali so nam dve liri na uro, mi pa smo hoteli imeti 2 liri in pol. Ker naših zahtev niso hoteli slišati, smo začeli stavkati. Mislim, da je bila to edinstvena stavka v tistih težkih časih. Italijani so nas obkolili in nam grozili, da nas bodo zaprli. Tega se nismo ustrašili. Nekaj naših sotovarišev pa je le omahovalo. Začeli so delati. No, mi smo jih kmalu odvrgli od tega. Italijanski oblastveniki ki so nas že takrat registrirali kot »nevarne ljudi«. Ko so Nemci napadli Sovjetsko zvezo, so tovariši Jože in Avgust Merljak, Ciril Milnar

in mitraljezom v roki sem skočil na tla in se umaknil v gozd. Bil sem peti partizan v tem kraju. Čeprav nas je bila le petorica, smo takoj začeli z ranjšimi sabotažnimi akcijami. K nam je kmalu prišla skupina 12 ljudi, ki so jih rešili iz ljubljanske Sempe-trske jetnišnice člani Osvobodilne fronte. Zdaj nas je bilo dovolj, da smo ustanovili Borovniško četo.

Malo pred tem je prišel v partizane Mirko Bračič, narednik bivše kraljeve garde. Prišel je preoblečen v žensko, kajti drugače se nit ne bi mogel »rešiti« iz Ljubljane. Mirka Bračiča je namreč že dalj časa zasledoval Gestapo pa tudi Italijani, ker je kot minier pognal v zrak Pančevički most pri Beogradu. Bračiča smo izvolili za komandirja čete. Začeli smo z večjimi akcijami. Naš glavni cilj je bil napad na železniško progo Ljubljana-Trst, napadali smo žage in tovarne, ki so delale za Italijane, seveda pa nismo prizanesli tudi posameznim italijanskim postojankam.

Slišali smo za boje na Štajerskem in Gorenjskem in ostalih predelih Slovenije. Iz Ljubljane so k nam prihajali novi borci. Naša četa je rasla, kmalu nas je bilo 140, tako, da je že 2. januarja 1942. leta član Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije Mi-loš Zidanšek lahko formiral bataljon Ljube Šercerja.

Nacé Boršnar

DO KONCA ZVESTI

Noč je bila, prav takšna, kakor jih je bilo že nešteto. Vas je spokojno spala, le tu in tam se je slišal posil lajež in odmev korakov italijanske vojaške patrulje. Italijanska vojska tudi to pot nista opazila nesar posebnega, kljub temu, da sta Podlipoglav prehodila že šestkrat. Brez skrbi sta ga zapustila.

Vas je spala... Tako sta mislila okupatorjeva vojska, toda sredi noči je bilo v Smrekarjevi domačiji nenavadno živo. Okoli 20 ljudi je tehalo sem ter tja. Ogledovali so si orožje in strelivo, nato pa so se odpravili v gozd, na svoje položaje. Tako je bilo vsako noč v tej domačiji, kjer je bila že leta 1941 prva partizanska jarka.

V prvih mesecih narodnoosvobodilnega gibanja so v okolici vasi Podlipoglav začeli zbirati strelivo, orožje in drug material. V okoliških gozdovih so vadili borce Muniške čete. Ta se je pozneje razdelila na Mokroško in Molniško četo.

Muniška četa se je sprva udeleževala manjših akcij. V neposredni bližini Ljubljane niso bili nemški in italijanski vojski nikdar varni pred nenadnimi partizanskimi napadi. Razen tega so partizani še naprej zbirali material. Ko je bil osnovan

II. štajerski bataljon so odšli borci proti Litiji, da bi skupaj z vaško zaščito in člani terenskih organizacij Smartnega in Litije preprečili preseljevanje na nemško področje. Napadli so močno nemško postojanko, okupatorja razorožili in zaplenili vojaški material. Na pohod so se odpravili dne 22. decembra 1941. V vasi Liberga nad Smartnim so Nemci partizane nenadoma obkolili in napadli. Okupator je bil v premoči. Partizani so sprejeli neenaki boj. Boj je trajal do pozne noči, ko so borci prebili sovražni obroč in se umaknili nazaj na Dolenjsko.

Leta 1941 je bila huda zima. Šestindeset slopnj pod ničlo, je pripovedoval nekdanji partizanski borec Ludvik Kljub visokemu snegu smo se odločili in smo 6. januarja 1942. leta napadli Turjak. Pozneje smo se zaradi snega umaknili na izhodno točko na Pugled pri vasi Podlipoglav. Zimo smo izkoristili za šolanje partizanskega kadra in prav ta vojaška enota je dalj precej partizanskih voditeljev, ki so pozneje uspešno vodili svoje čete po Dolenjskem, Štajerskem in celo na Pohorju.

Meseca marca leta 1942 pa je prišlo do hudega boja z italijanskim okupatorjem. Šest tisoč Italijanov se je po dveh dneh

borbe umaknilo z mrtvimi in ranjenimi. Toda okupator ne bi bil okupator, če se ne bi maščeval. Ker niso mogli partizanom do živga, so več kot polovico vasi Podlipoglav požgali. Mladi Podlipoglavci so odšli v partizane, starejše pa je okupator odpeljal v taborišče. Toda ta vas ni klonila. Podlipoglavci so ostali zvesti narodnoosvobodilnemu gibanju do konca.

Beno Zupancič:

SEDMINA

Beno Zupancič: Sedmina — Ljubljana, Slovenska Matica 1957, str. 303. Prizorišče je okupirana Ljubljana. Pisatelj nazorno, zanimivo in umetniško upodobi Ljubljano v času okupacije: zasluženo, preplavljeno od zelenih uniform, zvezano z bodočo žico, strahotno porušeno in uničeno, obenem pa neupogljivo, posuto z upornikiški gesli. Ljubljano, ki se je na vsakem koraku znala maščevati in ki je znala kaznovati svoje izdajalce. Zgodba malih neznanstvenih ljudi daje vsem tem dogodkom prepričljivo in poglobljeno umetniško podobo.

Lagodno sva šla po cesti. Na pošti je ura kazala štiri. Izmed oblakov, ki jih je nosil sunkovit jug, je kdaj pa kdaj posijalo bledikavo sonce. Asphalt je bil ves spran od dežja. Zagledal sem naju v oknih Bačove palače, zadelo se mi je, da sva res nepriljena, zares kakor dva potepna solarja, ki se jima ne mudi domov. Popaj je imel na glavi modro čepico, čevlje že vse pošvedrane in hlače vse povaljane. Vedel sem, da spi v nekem očetovem skladišču in da je očeta venomer strah. Ljudi ni bilo dosti — eni so šli proti parku, drugi po Bleiweisovi gor in dol. Pred Narodnim domom sta stala dva zelena Napoleona in kramljala.

»Poslušaj,« je nenadoma zašepetal Popaj, »sledijo nama.«

Začutil sem, kako sem prebledel. Hotel sem reči, naj bi stekla, a sem si premislil. Popaj pa je začel vročično šepetati: »Nikar ne hiti, dokler se ne zme-niva. Tu naju še puste pri miru. Trije so, v civilu, poznam jih po gobeh. Kreniva čez cesto. Prekledo, za nama gredo. Nikar ne hiti. Ko prideva do roba pločnika, do Bleiweisove ceste, se oba hkrati začue-va, jaz bom poveljeval, tam ustreliva proti njim. Zbežali bodo. Glej, da zadeneš. Meri malo niže, v prsi. Potem skočiva čez cesto. Ti kar naprej, čez železniški prelaz v park, teči ob progi, pri drugem ali tretjem pre-lazu pa zavij v mesto, ker se v me-stu laže skriješ. Jaz skočim medtem za kandelaber in ti bom kril unik,

nato pridem za teboj. Če se mi kaj zgodi, pozdravi Marijo... zdaj pa pazi, še vedno so za nama... na robu pločnika se obrneva — streljaj enkrat, jaz bom dvakrat, ne pozabi na zapirac na pištoli. Ko bom rekel z d a j, se obrni in skoči malo v stran, slabši cilj hodo imeli. Pazi, da ne izgubiš aktivke, hudiča, potem je vse izgubljeno... ko bom rekel z d a j, se obrni, odskoči, streljaj...«

Pomislil sem, da se ne bo mogel umakniti od kandelabra. Obstrelje-vali ga bodo iz Narodnega doma, kjer je bilo vse polno vojakov. Nikoli nisem mogel verjeti, da utegne priti človek v stisko, iz katere ni poti. Zdaj... zdaj... z d a j! Obrnil sem se, odskočil in ustrelil. Ustrelil pa so tudi oni trije. Trije možje v klobukih z ozkimi kraji. Eden med njimi je imel ozke črne brčice. Nameril sem ravno vanj, ker je bil na moji strani. Videl sem, kako mu je odneslo klobuk z glave, potem šele je telebnil na tla. Te ci v e n d a r l sem zaslišal Popajev glas ne-kje od daleč. Premaknil sem otrple noge, kakor bi samega sebe ruval iz zmuznjene zemlje. Zadelo se mi je, da sem neznanško težak in potreben spanja. Sploh nič več ne razumem, sem s težavo pomislil. Videl sem Popaj, kako je počenil za kandelaber in dvignil obe roki na rob širokega podstavka. Videl sem ljudi, kako so prhnili na vse strani, podobni jati zbeganih kokoši. Ne smem izgubiti aktivke, sem si zaskrbiljeno ponovil Popajev besede in stisnil njen ročaj, ki je bil nenadoma ves poten

Djordje Andrejevič: Kum: Spremljanje borca na fronto

Sonce je tonilo za gorami

VINKO TRINKAUS

Ležal je za majhno skalo, obraslo z leskovimi grmiči. Sonce, ki se je privesilo na večerno stran, je sijalo Vaneku naravnost v oči. Le s težavo je ločil dreve ob robu gozda, kamor bodo prišli Nemci, ki so jih sledili kot psi gonilci ranjenega srnjaka.

Slišal je šepet borcev, ki so se za njegovim hrbtom pripravljali za prehod preko dolge doline, ki jih je ločila od Pohorja. Sedem težko ranjenih so imeli, breme, ki je hromilo njihovo moč.

Borci so čakali, da bo Ris, ki so ga poslali v predhodnico, pomagal z ene strani doline in da se bodo za njim vsi umaknili v pohorske gozdove. Le v gozdovih je bila zanje, utrujene od dveh neprespanih noči, rešitev. Če pa so Nemci tuči na oni strani, če jih že čakajo v zasedi, potem se bodo težko izvlekli iz zamke, ki so jo Švabi spletli okrog njihove čete.

Vaneku se je zdelo, da se je čas ustavil. Oči so ga vse močnejše sketele in že nekajkrat se je zalotil, da mu veke lezejo skupaj. Grizel si je ustnice, škripal se je v roke, da ne bi zaspal. Zbal se je, da bi ga Nemci tako lahko zlahka ujeli, njega, ki jih je tolikokrat s svojo zbrojevko pribil na zemljo in velikokrat pogajal v paničen beg.

Spomnil se je, kako se je prvokrat srečal s četo, ki je bila takrat skoraj za polovico manjša. Imeli so samo en mitraljez, zdaj pa jih imajo pet.

Takrat jih je našel pod Čemšenjsko planino, v taborišču, skritem v tesni globeli. Dva dni jih je iskal in ves čas je trepetal da ga bodo neizkušene, brez orožja našli Nemci in ga odvlekli v ječo, kamor so ga bili že namenili. Samo gotovo naključju, pravzaprav Gačnikovemu Lojzu se je moral zahvaliti, da je Nemcem ušel. Lojz je slučajno videl, da so ga

Nemci iskali. Samo miščejo te, mu je rekel in on jo je pobrisal v partizane.

Bal se je prvega srečanja s partizani. Zanj so pomenili fantje v gozdovih nekaj podobnega, kot njegov znanec iz filma Erolli Flynn v Robin Hoodu. Tudi on se je upiral in naposled zmagal. Domislil se je, da bi najbrž ne bil partizan, če bi ga Nada ne povežala z Lojzom. Navsezadnje je smešno, skoraj otročje, je pomislil. Koliko popoldnevo je prehodil pod njenim oknom. Zvižgal je znane melodije iz filmov, včasih pa je tudi zapel ker je mislil, da je to Nada vsed.

Vsi, skoraj vsi, kolikor jih je poznal v življenju, so ga imeli za čudakega fanta in to je najbrž tudi bil. Radil so ga odpravili od igar in zabav. Bil je pankrtski otrok. Tudi potem, ko je odrasel ni nikdar zvedel, kdo je njegov oče. Mati ga je spetela v posmeh naselju. Bil je odveč in nikomur potreben. Prišel je protipostavno na svet in velikokrat so mu rekli — najbrž zato, da ne bi pozabil — da bo še breme občne. Iz takšnih otrok ne postanejo nič prida ljudje, so rekli. Prerokovali so mu tudi, da njegova mati ne bo umrla v postelji. V tem so imeli prav. Napila se je žganja in obležala v snegu. Dve noči je sam prečul ob njej. Podnevi se je oglasilo nekaj njenih znanik, ki so mu segle v roko, ponočili pa je nihče ni prišel kropiti. Tolažil se je, da bodo po njeni smrti pozabili, kdo je bila njegova mati. Pa niso. Včasih so kakšno stvar pozabili, njegovega rojstva pa niso hoteli. Morda, ki ga je nosil na sebi, niso sprele ne čedne obleke, ki si jih je pristradal, niti ga ni mogel sam, čeprav se je trudil, da bi bil svojim vrstnikom enak.

Takrat je prvič videl Nado. Vedel je, da nikdar ne bo njegova. Kolikokrat si je očital, da je vse, kar počenja neumnost, da se mu ljudje posmehujejo, dopovedoval si je, da bo drugačen, a pozabiti je ni mogel. Hodil je pod njenim oknom, pogledoval je v vrt, kjer je včasih brala knjigo. Bil je srečen, če jo je le za hip videl. Kako je zaviral njenim vrstnikom, sošolcem in študentom, ki so bili lahko v njeni družbi. Oni so bili srečni, enemu izmed njih je bila namenjena za ženo.

Spomnil se je, da ga je vojna veliko manj vznemirila, kot vse drugo v naselju. Možje in žene

so se bali za otroke, otroci so trepetali pred nečim strašnim, neznanim. On pa ni mogel v vojni zgubiti ničesar drugega, kot svoje življenje. To pa zanj ni imela, posebne cene. Tudi prihod Nemcev, ki so po takih kratkih vojni prišli v naselje ga ni vznemiril. Sprva mu je bilo celo všeč, ko je videl mlade, lepo oblečene fante, ki so tako ponosno hodili po cestah. Kmalu pa ga je začelo bosti v oči njihovo obnašanje. Nikdar ni imel rad osebnih ljudi. Nemce

je bil drugi človek, ki mu je zaupal. In za zaupanje, prvo, ki ga je občutil v življenju, je bil pripravljen stoniti vse. Spomnil se je kako ga je Nada zadnjikrat poklicala. Slutil je, da je močno razburjena in da se nečesa boji. Čeprav je skušala, vso svojo skrb prikriti s smehom. Zazdelo se mu je, da ga ima skoraj rada. Pogovarjala se je z njim, kot s človekom; pogovarjala se je z Vanekom, kot sebi enakim. Čez tri dni so jo aretirali.

da so šli Nemci tako prividno za njimi. Balj so se in tipali so previdno, trdno prepričani, da jim partizani zaradi ranjenec ne bodo ušli.

Vsi v četi so vedeli, da je rešitelj zanje na Pohorju, v njegovih gozdovih. Toda pot na Pohorje je bila dolga. Poznal je pokrajino in vedel je, da se bodo le stezka prebili. Bal se je zavratnih dolin, preko katerih se bodo z ranjenci tako težko prebijali. Doslej so imeli srečo. Slutil je, da bo moral dober

Oni slutijo smrt v sebi. Nemci gredo po njihovi sledi in če bodo padli v zasedo, ranjenci na bodo ušli.

Ko so prišli na grič, kjer je zdaj ležal, mu je postalo vse jasno. Dolina pomeni zanje smrt. Pohorje rešitev. Preko doline ne bodo srečno prišli, če jim nihče ne bo ščitil prehoda. Tesnoba je legla na vso četo. Borci niso dosti govorili, le pogledovali so se z vprešujočimi očmi. Kdo bo ščitil umik? Kdo? Komandir je poslal Risa z dvema fantoma v predhodnico, potem pa je pozval protivojke za zaščitnico. Najhitreje se je odločil Vanek. Stopil je iz vrste in pogledal po borcih. Zazdelo se mu je, da jih ima zdaj raje, kot jih je imel kdajkoli prej. Zdalj so mu bili vsi še bolj dragi.

Videl je, kako je komandirju obraz zadregel. Najbrž je pričakoval, da se bom prvi odločil, je pomislil. In vseeno je zdaj presenečen. Ta zaščitnica je pomembna večjo nevarnost, kot katerikoli boj doslej. Vseposod je bila vsaj iskrica upanja na rešitev, tu pa ni bilo nobene. Komandir je stopil k njemu. Imel je solze v očeh. Prvikrat je videl Vanek, da so se komandirju oči orosile. Potem se je komandir obrnil k borcem in rekel:

»Vodnik Vanek bo ščitil umik.« Odpel si je pas, vzela tok s pištolo in ga dal Vaneku.

»Morda jo boš potreboval.« Vanek je razumel in tudi borci so razumeli. Umrl bo kot partizanski oficir. Potem je Vanek naglo obšel kolono in segel borcem v roke. Najmočnejše so mu desnico stiskali ranjenci.

Cutil je, da ga zmagujejo solze in srečen je bil, ko se od tovarišev poslovil in se prižal za skalo. Ob sebi je imel dva zaboja z municijo in zbrojevko, ki mu ni še nikdar zatajila. Slišal je, da so se borci dvignili in se začeli spuščati v dolino. Zagledal je tudi Nemce, ki so prišli do roba gozda. Potisnil si je titovko na čelo, da bi jih

Pivo Karamatjevič: Prehod čez Treskavico

je pravzaprav zasovražil šele takrat, ko ga je eden izmed svetloolastih nemških fantov, ki so nosili rjave uniforme udaril, ker ga na cesti ni pozdravil. Takrat ga je močno imelo, da bi skočil v fanta in ga pretepel. Le strah pred oblastjo, ki jo je čutil za fantom ga je zadržal, da ni z njim obracunel. Potem je kuhaj jezo na Nemce. Stori pa ni nič takšnega, da bi jim povrnil klofuto.

Prvi udarec so bili pravzaprav letaki, ki jih je raztrosil po naselju. Takrat ga je Nada prvič krat poklicala na vrt in ga vprašala, če sovraži Nemci. Pokimal je. Nada je zaupal. Kar koli bi ga vprašala vse bi ji po pravici povedal. Priporočevala mu je, kaj vse počenjajo Nemci. Ni dosti razumel od vsega, kar je slišal. Cutil pa je, da Nada, Nemce sovraži. Sovražil jih je tudi on, in ker je ona želela, da bi jim nekaj zagodel, je raztrosil letake. Potem je storil še marsikaj. Lojz

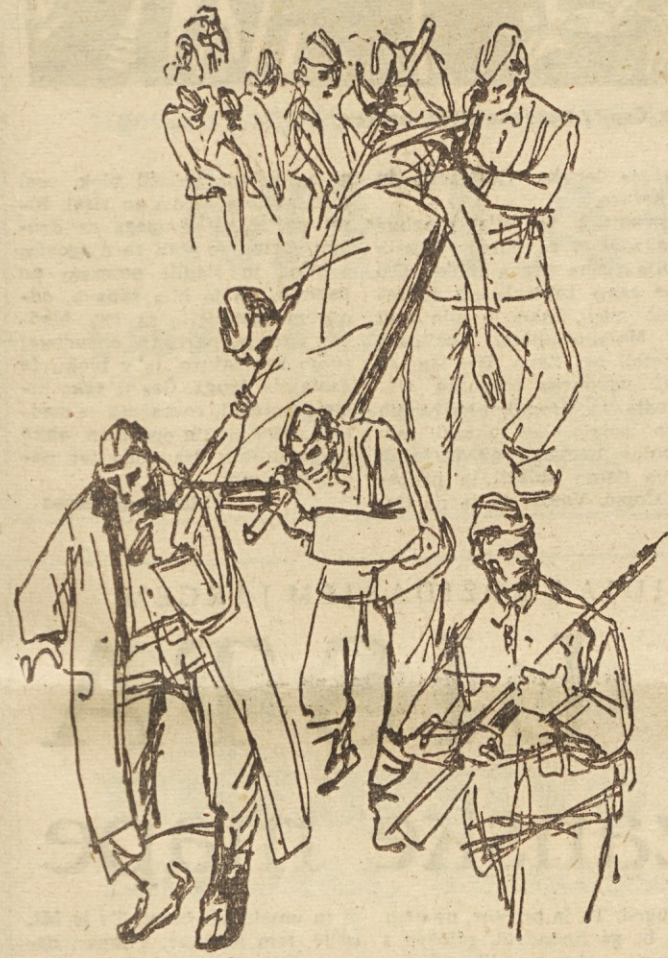
je bil drugi človek, ki mu je zaupal. In za zaupanje, prvo, ki ga je občutil v življenju, je bil pripravljen stoniti vse. Spomnil se je kako ga je Nada zadnjikrat poklicala. Slutil je, da je močno razburjena in da se nečesa boji. Čeprav je skušala, vso svojo skrb prikriti s smehom. Zazdelo se mu je, da ga ima skoraj rada. Pogovarjala se je z njim, kot s človekom; pogovarjala se je z Vanekom, kot sebi enakim. Čez tri dni so jo aretirali.

že dober mesec ustrelili. Ko je zagledal na letakah njeno ime, so se mu oči skalile. Piskal je bodalo in zvečer, ga je zasadi v sredo, imena, ki ga jebral pod gmenj talcev. Spomnil se je, da je pisalo »Rössener«.

Kako zlahka je umrl, če bi se lahko srečal iz oči v oči s tem krvnikom. Toda njega ni bilo med temi, ki so jih že ves čas popoldan sledil. Morda bi jih že zdavnaj napadli, če ne bi on hodil v zaščitnici. Kjer je našel s svojima dvema pomožnikoma primeren kraj za zasedo je spustil nekaj rafalov po nemški predhodnici. Enkrat ni dosti manjkalo, da bi ga zajeli. Pobočniki, ki so ju poslali Nemci bi mu kmalu zaprli pot k četi. Z dvema dobro pomerenjena rafaloma, si je skrbil pot. Potem je postal bolj previden. Kjerkoli je slutil, da bi ga pobočniki lahko zajeli, se je še pravočasno umaknil. Morda je bila res samo njegova zaslu-ga, kakor mu je rekel komandir.

mitraljezec, ali pa vod partizanov zadrževati Nemce tako dolgo, dokler se ne bo glavna četa prebila preko kakšne zavratne doline.

V spominu je preletel vse borce in ugibal, če ga bo komandir določil za zaščitnico. Kogarkoli se je spomnil, vsakdo se mu je zasmilil. Razen treh novincev je vse dobro poznal. Kadar so bili v taborišču, so si pripovedovali zgodbe iz svojega življenja in, tako je videl, da si vsi od življenja še veliko obetajo. Zazdelo se mu je, da je skoraj vsakogar izmed njih bolj škoda kot njega samega.

Marijanca Jemec: Partizanska kolona z ranjenci

smilile so se mu, kakor da niso njegove. Zdalj je gotovo že četrt ure, kar je zbežal. Dovolj časa je imel, če ga je spremljala sreča. Če ga ni, potem je vse tole streljanje zastoj, ves ta napor prazna domišljavost. Prekleta sreča. Skloniti se moram kar se da nizko in pogledati ob robu podstavka. Ne morem. Krogle so divje udarjale v steber. Znova je moral dvigniti glavo do stebra. Zdalj me je zadelo v ramo, je začuden pomislil. Preklete. Previsoko sem jo dvignil. Roki je še vedno držal kvišku, tako da sta bili pištoli na trdnem. Nekdo je votlo zavpil. Jurišali bodo, junaki. Cutil je, kako mu polzi kri pod pazduho in se mu steka za pas, mlačna in dražljiva. Nič hudega ni, saj me niti ne boli preveč. Vojaki so se korakoma začeli pomikati naprej. Na vsak korak čeli pomikati naprej. Na vsak korak so na povelje ustrelili. Tepeci, pustim jih, da pridejo čisto blizu. Dvignil je desno roko in začutil, kako je odtujena, odrevenela. Spustil je pištolo na tla, izvlekel z levico naboj iz žepa in ju znova nabil. Zdalj bi me morala videti Marija, je nejasno pomislil. Njena podoba pa je bila ta hip za čudo nerazločna, daljna, misel nanjo spokojna. Kaj je to, se je vprašal, ali je tako pred smrtjo? Sklonil se je čisto do tal, se hitro dvignil in pomeril v vojaka, ki mu je bil najbližji. Slišal je, kako mu je zaropotala puška iz rok. Bela matribus detestata. Dvignil je pisalo na nekem spomeniku kdo ve kje. Obšla ga je živa radovednost. Takrat ga je spekle v drobovju. Ah, preklete, ta je prišla z druge strani. Kakor bi bil pogoltni kozarec vrelage žganja. Obkoljujejo me. Pogovarjam se sam s seboj kakor kak stavec. Da bi se le Niko rešil z aktovko. V nekaj minutah bo minulo štirideset let življenja, kolikor sem ga še pričakoval. Dvignil je obe roki in začel streljati, besno, s stisnjenimi zobmi, s sovraštvom, ki mu je bilo prej tuje, hkrati pa mu je zavratna misel nenehno dopovedovala, kako ga vleče k tlem, silno, nepremagljivo, kot bi ga hotelo potegniti v središče zemlje. Gravitacija. Galileo Galilei. Zdalj sem jo dobil za nameček še v prsi. Zakle je, pljunnil in se za trenutek odsondo zagledal v krvavi madež na belem kamnu strebra. Vojaki, ki so

se bili približali, so se skokoma umakali. Pogledal je proti pošti. Kako nedosegljivo daleč je. Nikoli več ne bo stal pred njo in se oziral v nemirne kazalce njene električne ure. Na cesto je sramežljivo posijalo sonce. Mokri asfalt se je svetlil in ugašal, kakor so se sprehajali oblaki, ki jih je nosil jug. Kaj naj storim, ko nisem štel strelov? se je vprašal. Pritisnil je na oba petelina hkrati. Pištoli sta bili prazni. Tedaj ga je pograbilo kakor z železno roko. Moral se je na kolenih vzravhati, vrglo ga je nazaj, na hrbet, še vedno s pištolama v rokah. Pogledal je kvišku: steber je bil neznansko visok in slepeč. Nikoli ni vedel, ali je podoben dorskemu ali jonskemu. Začutil je, kako mu sili kri v usta. Zaprl je oči. Minila so stoletja, preden jih je znova s težavo odprl. Zagledal jih je, kako tečejo proti njemu. Zdelo se mu je, da prihajajo iz neznanke daljave, s silno naglico. Pet ali šest. Zdalj so vsi tu in ga gledajo, z naperjenimi puškami v rokah. On pa se ne more niti ganiti. Pač, leva roka je še živa. Priprl je oči. spačen obraz se mu je približeval. Gledal ga je zabodeno, z izbuljenimi očmi. Popaj je z zadnjimi močmi sprožil levo roko in ga usekal s pištolo po zobeh. Čez čas je znova pogledal. Zagledal je žrelo pištolo, ki jo je nameril vanj visok oficir s planinskim klobukom. V glavo meri. Konec. Pomislil je, da bo oče, jokal, ko bo zvedel.

Strel ga je zadel v usta. Popaj ni imel več obraza, ne srečnega, ne nesrečnega. Ostale so samo oči, temne in mirne, in so še zmeraj gledale, ne da bi trenile. Eden izmed vojakov se je sunkoma obrnil proč, oficir pa je hripavo zakričal. Sončna luč se je lovila v steklenem klobuku svetlečih vrh kandelabra. V njem so se videli popolnoma spačene podobe ljudi. Tekel sem in ves čas se mi je motala po glavi misel, da se Popaj ne bo umaknil, da se sploh ne bo umaknil. Sepetal sem in čutil, kako se mi sušijo usta in solzijo oči. Srečal sem nekaj ljudi, ki so se mi prestrašeni umaknili. Tepeci, sem jih zmerjal, kam neki tečete? Da niso zaprli prelaza? Neka ženska je ravnokar prišla čezenj. Zavenesil sem se njenega modrega plašča, ker pa

je venomer ozirala, sem treščil naravnost vanjo. Zavrečala je, ko da bi jo klal. Prekleta baba. Se zmeraj me je zasledovalo streljanje, podobno slabi vesti. Popaj se drži. Kril mi je umik, njemu ga nima kdo. Ne bi bila smela skozi mesto. Tiger ne bi smel poslati njega. Zdalj ga ne bo več. Spet me je prijelo, da bi odvrgel aktovko in se vrnil. Ne, sem si rekel, saj imam samo sedem strelov. Pritekel sem do prelaza na Erjavčev in zavil nanjo, potem sem krenil po Levstikovi med hišami naprej do Tobačne ulice. Ta je imela hiše samo na eni strani, na drugi strani so bili kostanj, grmovje, ograja in za njo tovarniški zid. Pogledal sem naokrog in nehal teči. Nikjer ni bilo žive duše. Nedeljski popoldan. Ljudje počivajo. Zavlekel sem se v grmovje, se skrtil za deblo kostanja in pogledal v cev. Bila je zakajena od strela. Najbrž sem ga samo oprasnil, sem si rekel, a Popaj je zgrešil. Popaja ne bo več. Potem je zavrtelo okoli lastne osi. Strmoglavil sem v spiralastih zavojih v neznansko globino.

Ob petih popoldne smo imeli z našimi vred še zmeraj samo osem pištol. Deseta naj bi bila Pisicellova, ki smo jo nameravali pričakati zvečer, za deveto pa smo neučakani šli na lov na slepo, ker nam drugača tudi ni kazalo. Malo pred popoldnevom smo bili razorožili nekega karabinerja blizu šentjakobskega mostu. V strahu, da ga bomo ubili, nam je venomer dopovedoval, da je oče petero otrok. Imel pa je pištolo na boben, za katero nismo imeli municije. Puško smo mu vrgli v Ljubljaničo. Zahvaljeval se nam je, ko pa smo se oddaljili, je začel vpiti aiuto, aiuto! Komaj smo popoldne zavili čez most pred Trnovsko cerkev, je prišel po cesti ob cerkvi visok kveturin v črni pelerini. Ozrl sem se in pomislil: tegalel Pospešili smo korak kakor na povelje, tako da smo ga ujeli ravno na voglu. Mefisto je siknil In alto le manil! Vsi trije hkrati smo potegnili pištolo, drug od drugega oddaljeni za kak meter. Kveturin je začuden obstal in nekaj zmeden zamrmral, ne da bi se premaknil. Samo pod pelerino

Boris Kalin: Ranjenec

Res je on v četi dosti pomemben. Komandir ga je celo imenoval za deseterja. On pa ni hotel sprejeti. »Smrt hudičeva, deseter je vendar še čim.« je tuhtal. »In če bi me potem še povisali za vodnika, to se pravi, bi postal oficir.« Naslajal se je nad mislijo, da bo on, Vanek, parnik, ki je prišel na svet v posmeh naselju, prišel po vojni domov kot oficir. Takrat se ga ljudje ne bodo več sramovali. »Glejte, saj to je naš Vanek, partizanski oficir, on, ki je pobil toliko Nemcev,« bodo rekli. In potem mu bodo segali v roke. Vedno znova si je zamišljal, kako bo takrat, ko bo prišel v naselje, ker jim bo prinesel mir, ki si ga vsi tako želijo. S svojim življenjem jim je prinesel žalost, s svojo vrnitvijo jim bo pa veselje. In po vsem tem hrepentjo tudi vsi njegovi tovariši. Doma jih pričakujejo žene, dekleta, sorodniki in prijatelji. Nihče izmed njih, ki kolokajo v koloni pred njim, si nič manj kot on ne želi dočakati svobode. Potem 'se je spomnil, kako mora biti pri arcu ranjenecem.

razložnje videl. Previdno, s strahom, kakor da bi slutili zanesljivo smrt, se je petero Nemcev odleplje od gozda. Z naperjenimi puškami in mitraljezom so šli proti njemu. Počakaj je, da so prišli na petdeset korakov, potem pa je sprožil. Požel jih je s prvim rafalom. Drugi bodo zdaj previdnejši. Videli bodo, kaj se bo zgodilo z vsakim, ki se bo odleplil od roba gozda. To je za tovariše. Zdalj boste padali za Nado. Skrbno, zbrano je meril. Nemci so zagledali dim iz njegovega mitraljeza. Z vseh barcev so žgali po njem. On pa jim je krepko odgovarjal. Sonce je tonilo za goro. Če bom še živ do njegovega zatona je pomislil potem bodo tovariši rešeni. Prišel je se za skalo, tako da je nudil Nemcem samo majhen cilj, kadar je sprožil zbrojevko. Kadar je bil ogenj prehud se je skrčil za skalo in poslušal krogle, ki so sikale nad glavo. Zdelo se mu je, da sliši sem od Pohorja pesem. Vedel je, da borci ne pojejo, a vseeno se mu je zdelo, da sliši partizansko pesem. Sonce je počasi tonilo za goro,

»Razidimo se,« je rekel Mefisto. »Na,« mi je dal kveturinovo pištolo. »pojdi h Kasiopeji, naj jo spravi, dokler ne pridemo ponjo. Ostani tam do sedmih. Ob sedem deset pri kiosku. Razšli smo se, ne da bi se kaj govorili. Odloomek

Kajprej BORCI šele potem slikarji

V dneh, ko je bil naš narod v največji stiski, ko so mu hoteli odvzeti še tisto malo življenja in so se klicu »V boji« odzivali možje, žene, hčere in sinovi ter zapuščali svoje domove, svoje družine, so segli po puškah tudi slovenski umetniki. Priključili so se Osvobodilni fronti, da se skupaj s svojim narodom bore za svobodo, za lepšo prihodnost, da se v boju zatiranega ljudstva ves slovenski rod. S svojimi deli so bodrili partizane, jim vlivali pogum in krepili odpor proti okupatorju, mnogokrat pa so jih tudi razveseljevali in jim nudili v tistih težkih dneh marsikatero prijetno uro.

Danes so ti boji daleč za nami. Niso ostali samo spomini, lepi in prečiščeni v dolgih letih, ki so odplavila s seboj vse, kar je bilo težkega in hudega. Vsa tista trpka resnica, trpljenje in bolečina je ohranjena v delih partizanov-slikarjev, v delih ki so jih ustvarjali med boji, med žvižganjem krogel in granat, v taboriščih in zaporih in tudi v delih, ki so nastala po osvoboditvi.

Srečala sem se s tremi izmed njih, Doretom Klemenčičem-Majem, Ivom Seljakom-Copičem in Ivom Šubicem. Povedali so mi nekaj veselih in žalostnih »slikarskih« zgodbic iz svojih partizanskih dni. Pripomnili pa so; »Veste, mi smo bili v partizanih najprej borci, šele potem slikarji.«

Ko bi vsaj tistega kotla ne bilo!

Tema je bila kot v rogu. Nekaj dni je deževalo in zemlja je bila razmočena. Bilo je nekeje v Beli krajini. Slikar Dora Klemenčič — Maj je v Šercerjevi brigadi vneto risal. S papirjem je bilo težko. Intendant tovariš Lovšin mu je preskrbel nekaj šolskih risank, dobil jih je v zapuščenih šolah, seveda, motivov pa tudi ni manjkalo. Tako se je biok, kamor je vestno spravljal svoje risbe, lepo debelil. Vse bi šlo v redu, če ne bi imela brigada tistega nesrečnega kuhinjskega kotla. Na pohodu je bil popolnoma odveč. Bil je težak in neroden, zato so si ga partizani podajali iz rok v roke. Vsakdo je prišel na vrsto. In tisto noč, bilo je temno in oblačno, je prišel na vrsto — Maj. Pod pazduho je nosil blok z risbami, na ramo pa si je zavil kuhinjski kotel. Kolona se je premikala po biatni temni poti. Koraki so bili težki, počasni. Koraki našega slikarja še težji, bolj zamišljeni.

Na vsem lepem se je sdrznil, blok se mu je zazdel sumljivo tenak. Ozrl se je, pogledal na blok, pogledal na razmočeno pot. Spreletela ga je groza. Ničesar ni videl, toda blok pod pazduho je bil tako tenak! Risbe so morale zdrseti iz njega! Pohitel je ob koloni nazaj in kmalu je opazil na tleh sredi črnege blata prvo medlo belino, za njo pa še in še. Spoznal je, da je šel preko njegovih risb dobršen del brigade in še mla povzru. Kaj sedaj. Druge rešitve ni, kot da je pobral vse pomembrane liste in jih spravi nazaj v mapo. Hudo mu je bilo. In čeprav je vedel, da se ne bo dalo kaj dosti napraviti iz njih, jih je potem drugo za drugo lepo umil in tako roši vsaj nekaj risb. Seveda, rešil le za tisti dan. Kaj pa bo pozneje z njimi, takrat ni vedel.

Nesreča nikdar ne počiva!

»Pa to ni bilo najhuje«, mi je dejal, ko sem ga obiskala v ateljeju. Odpravljati se je na pot. Pripravlja zbirko partizanskih grafik in tiskov. Je imel v delu »Bojstvo Franjo«, barvno litografijo.

»Nekaj druga nesreča je bila dosti večja. Takrat je, šel po gobe kamion naložen z materialom in mojimi risbami.«

»Čez jasno jesensko nebo je priletela »storklja«. Približala se je naš vasi, odrgla bombo, poropotala z mitraljezi in odletela. To se je ponovilo tudi naslednj dan. Potem so Nemci bombardirali še nekatere druge vasi. Od Novega mesta je grmelo. Nemški tanki so prodirali

neznosna. In prav takrat smo našli na kup surove repe na njivi. V trenutku je ni bilo več. Po neprestanih bojih in lakoti, smo se na Krimu malo odpočili in najedli.«

»In kaj je bilo s kamionom?« sem vprašala.

»Seveda! Ko so se Nemci umaknili, sem jo mahnil proti Kočevju, da vidim, kaj je z našim avtom. Propadel je. Nemci ga niso našli, toda belogardisti so ga zavohali. Bil je kup razbitin, oropan in razstreljen. Na

kega dne, ko so vsi odšli na miting in sem bil sam doma, sem jo naredil. Tam sem se najbolje počutil. Vsi smo bili kot eno. Nobeden ni imel nič, pa vsi smo imeli vse. Lepo je bilo takrat...«

»Kaj pa s papirjem, tovariš Subič?«

»S papirjem? Risati smo na vse, kar nam je prišlo pod roke. V šolah smo dobili marsikaj. Vsak papir, črtan in napoln, nam je prišel prav. Spominjam se, da sem bil

S stilo smo zbirali zadnje moči, da ne bi omagali na poti. Na smrt utrujeni smo hodili, čakali, pa spet hodili in čakali...«

Včasih smo sanjali o novih uspešnih bojih, o sreči, o svobodi... tedaj pa nam ni bilo do tega. Mraz, utrujenost in nespretnost so nam vzele vsako misel. Pred menoj je stopal konj, ki je nosil ranjenega partizana. Ranjenec je sedel, glava mu je visela globoko med rameni. Ob vsakem koraku se je ves zarjavil, kakor da se bo zdaj, zdaj zrušil s konjskega hrbta. Pot se mu je gotovo zdelala dolga, cela večnost. Stopal sem za njim, s težkim, utrujenim korakom, kakor da bi moral vsako nogo sprosti ruvati iz zemlje. Vedno, kadar se je kolona ustavila, sem se od utrujenosti zalezel v konja. Na nič nisem mogel misliti. Slišal sem je prifajene, enakomerna svinčene korake. In v to temno tišino so se zdavali stokaajoči glasovi ranjenega partizana.«

To je slišal in videl tovariš Subič, Bolečina, ki jo je občutil v sebi ob tem dogodku. Je pozneje vodila slikarjevo roko po inorezu in vrezovala vanj trpljenje partizanov. Tako so nastajala dela, ki bodo govorila o težkih dneh osvobodilnega boja, govorila tudi poznejšim rodom.

Velika naklada...
Šercerjeva brigada je imela svoj časopis »Udarnik«. Okrog njega so se znašli slikarji Dora Klemenčič, Venja Turk, Aco Džemal in Ivo Seljak — Copič. Komandant Vasa je pokazal precej smisla za umetnost. Veliko so delali. Časopis je imel pravo redakcijo. Izhajal je sicer kadar je bilo mogoče, kajti včasih so morali številko pripravljati tudi po ves mesec. To ni bilo tako enostavno. Tekst je bil tipkan, risbe pa je bilo treba vse risati. Klišarne takrat ni bilo. Seveda je bilo treba zato naslikati vsako sliko, oziroma risbo tolikokrat, kolikor je bilo izvodov.

»Udarnik« je izhajal v veliki nakladi, mi je dejal tovariš Maj.

»Koliko pa, tako približno?«, sem ga vprašala.

»Hm, štirje izvod.«

Slikar Copič pravi, da jih je bilo nekoliko več. Naj bo že karkoli, naklada je res velika — vsaj glede slikarskega dela. Štab brigade je razpisal celo nagrado za naslovno stran. Nagrada je bila — pištola. In tako so delali slikarji, vsak na svojem koncu, se trudili, kdo bo najboljši. Pištola je bila pištola in to ni bilo v partizanih kar si bode. Nagrado je dobil Seljak — Copič.

»Saj je Klemenčič bolje naredil,« je ta skomno pripomnil.

»Mislim, da je bila to bolj vzgojna poteza. Bi, sem brez orožja in na ta način sem prišel do pištole. Sicer pa je imela samo šest nabojev.«

Ivo Seljak-Copič: Begunka (1944, linorez)

Bil je fant petnajstih let...

Tovariš Copič pravi, da je imel občutek manjvrednosti, ker je moral risati. To mu ni šlo v račun. Zdelo se mu je pod častjo. Bil je fant petnajstih let. Misli je, da je risanje le za otroke, in on, namesto da bi se tolikel, naj risel! Misli je, da tako nič ne dela, toda marsikdaj so njegove risbe pomagale prenašati težke dni in nudile partizanom marsikatero veselo uro. Moral je risati. Pristilil so ga.

Risaj je lepake, ilustracije in karikature.

Karikatura je bila posebna vrsta zabava za borca. Včasih je bila tišina prava muka. Oči so se same zapirale od neprepanih noči. Tako je bilo tudi nad Malonožnikom. Partizani so hoteli čez Savo. Dva dni so čakali ugodnega trenutka. Govorjenje in premikanje bi jih lahko izdalo. In ukazali so: »Popolna tišina!« Takrat je to mučno tišino ublažil in preganjal Copič. Vsedel se je na tla,

si na kolena položil blok, vzel med prste svinčnik in risal. Risal partizane, drugega za drugim. Ostali so stali za njegovim hrptom in sledili potezom po papirju. To je bila zabava, odidih in razvedrilo za vse. Medtem, ko je partizan obdvoval svojo karikaturu, je v bloku že nastajala druga. Čas je tako hitreje potekal, sovražnik je medtem odšel, ni jih opazil in jahko so se prebili; čez vodo ter nadaljevali pot.

Marjanca Jemec

NAMESTO INTERVJUJA Z BOŽIDARJEM JAKCEM

DVA LISTA iz partizanske mape

Vrtel sem telefonsko številčnico... Enkrat, dvakrat, trikrat...

Telefon je zvonil, toda nihče ni dvignil slušalke.

Spet in spet sem klical isto številko in, o sreča, oglasila se je žena, toda...

»Ne, ni ga doma. Ne vem, kdaj pride...«

Končno — kateri dan že, ne vem!

»Da, tu Božidar Jakac. Razgovor?« in nato »Teško bo, težko! Ne utegnem! Tu so švedski slikarji, italijanski, indijska delegacija... Pa še vi, novinarji. Tako in tako ne pridem do »mamlenja« — deo pa me čaka. Jutri ni nič, grem v Piran, potem na Dolenjsko, da vsaj nekaj napravim. Torej — ne utegnem!«

»Pa vendar...« ga skušam prepričati.

»No, pridj opoldne. Za razgovor ne bo časa, slike, vam bom dal.«

Odprl mi je in me odpeljal skozi kuhinjo v delovno sobo. Ne, ne morem tako reči, njegova delovna soba je atelje, ta pa

je drugod. To je prostor, ne vem kako bi ga imenoval, založen s knjigami, arhivom slik, skic... Da, kajti svoje liste, izdelane s

ci in umetniki — borci. Tu je M. helič, tam Kosmač, Vidmar, nato avtoportret v »kufetu...«

Vsa ta obilica risb me spravi v zadrego. Ne vem, kaj naj izberem. Premišlujem o vsem tem delu in o tistih dnevih, ko so nastajala, in se ogledujem po sobi, po slikah, ki visijo po stenah in spet po mapi.

Na pomoč mi pride umetnikova žena in pomaga izbrati.

»Ta portret vzemte! Nabrežinski kamenar«. Može je bil vedno všeč, risba in človek — partizan. Večkrat ga je risal. — Potem, vzemite še eno od teh. Te so iz bunkerja.«

Vzamem, hočem prositi za pojasnilo o slikah in prav tedaj prihiti iz sosednje sobe sam slikar.

»Aha, to ste izbrali! To je nabrežinski kamenar, Jože, menda je bil mitraljezec. Poglejte gal izrazit tip. Srečal sem ga v bolnišnici v Zgoranjem Hrastrniku, na Rogu. To je pravi Kraševac, ima obraz kot da bi bil izklesan iz kraskega marmorja, ki ga je bdejeloval, predno je vamenjal klavirno in dieta za puško. Na žalost, njegov kraj ni dočakal to, za kar se je boril. Ostal je izza meje.«

»Tudi to ste izbrali! To sem nastičal leto prej. Zares, poglejte datum, skoraj točno pred letom. Se štrji dni več je, 8. 10. 1943 v bunkerju nekje na Rogu. No, poglejte te obrabe na sliki. Tu je Kidrič, tam je Vidmar, Rus in drugi. Teško je bilo takrat. Dvanajst dni smo preživeli — okoli 30 nas je bilo — v najhmem bunkerju pod zemljo, v bunkerju, ki je bil za material in ne za ljudi. Tovariš Kidrič nas je prišel opozoriti na hajko, ki so jo pripravljali Švabi. Pravi, dvanajst dni smo bili pod zemljo. Kaj smo počeli? Razkac. Ali je to čudno? Ali ni prav on za vse nas pojem slikarja — grafika? Stoj — predvsem partizanskih grafik. Kdor ga ne pozna po njegovih predvojnih delih, ga vsekakor pozna po partizanskih: slika tovariša Tita, Jajce, heroji, bolnice, kurirji, borci...«

Zdaj je zbirka tega, kar je ustvaril med borbo pred menoj. Odprem prvo mapo portretov. Komandant Stane, smel, živ. Na naslednjem listu spet Stane — hej! na mrtvaškem odru... Leta... Srečujem se s tovarišem Titom. Pijadam Kidričem... S heroji in kurirji, bor-

Božidar Jakac: Nabrežinski kamenar — partizan

tleh, v mokrem snegu, pa sem našel dve svoji risbi in Miheličev linorez. Vse, kar sem do takrat ohranil, je propadlo. Pričeti je bilo treba znova. Vendar kljub vsemu, na koncu naših bojov mi je ostalo še vedno nekaj 500 risb.«

Lepo je bilo takrat...

Slikar Ivo Šubic je delal v tehniki. Bila je visoko v roškem pragozdu, sredi starih košatih bukev in poraslih skai.

Gosto listnato drevje je skrivalo barvno majhni globeli in le redkokdaj pustilo bledčaste-mo sončnemo žarku, da je prodrl do nje. Tu so tiskali razne partizanske časopise, brošure in letake. Ivo Šubic, ki je prišel iz Gorenjskega odreda, kjer je bil mitraljezec že od 1941. leta, je tu pripravil opreme za brošure, ilustracije in linoreze.

Pravi, da je bil tu bolj tehnični risar. Dejal je dan in noč, s seboj je prinesel skicirko, polno portretov prvih partizanov s kučmami, klobuki, s šajkacami, s kosmatimi bradami. Ta skicirka je ostala v Dražgošah. Zelo verjetno je zgorela.

Z risarskim materialom, s tušem, papirjem, kredami, noži za linoreze, je bilo težko. Kaj šele z barvami! Se svinčnik je bil prava redkost. Toda včasih je prav nepričakovano posiljal žarek veselja.

»Ko sem prišel na Rog, sem imel srečo,« je pripovedoval v senčr košatih kostanjev ob vrčku piva.

»Zraven bunkerja je stalo staro, na pol posušeno volto drevo. Brskal sem po njem. Kaj sem iskal, se pravzaprav ne spominjam več. Pomislil, v njem sem našel skatlo pomno črnil in starih suhih tempera barv. Kdo jo je skrnil tja, morda pred nami, morda Nemci, ne vem. Toda zame je bilo to pravo doživetje. Barve! Čeprav so bile suhe, da so se kar drobile, sem naslikal z njimi tehniko »Urško 14«. Ne-

prav presenečen, ko sem v Zverčan našel knjigovodsko knjigo. Tako, s črtami počez in po dolgem, z rdečimi in črnimi, saj veste. Vanjo sem dolgo risal. Takrat sem pripravil tudi ciklus iz narodnoosvobodilne borbe: Ilegalno delo, Borbo, Delo žena, Ranjenec itd. Iz takih risb nastajajo moje današnje grafike. Nekatero so navdahnjene po resničnih dogodkih. »Kolona z ranjenci« je ena izmed takih.

Ivo Šubic: Spomin na Dražgoše

na naše osvobodeno ozemlje. Dobili smo ukaz, da krenemo proti Suhi krajini. Naložili smo risbe in material na kamion in ponosno krenili.

Bilo je pod Hinjami, v neki grapi. Tanki so prišli v neposredno bližino. Bermenje avtomobila bi nas lahko izdalo, zato smo ga morali z vsem našim materialom in risbami pustiti v tisti globeli. Pokrili smo ga z vejami in listjem in odšli proti Stični. Venomer sem mislil na svoje risbe in avto. Vendar ga Nemci niso dobili.

Tedaj so se pričeli težki dnevi. Podnevi boji, ponoči umikanje iz nemških obročev. Na Illovi gori smo se ustavili. Tri dni je nismo jedli. Prvi dan je bil miren, drugo jutro pa je zagrmelo z vseh strani. Mnogo je bilo ranjencev in lakota je bila

Hotel sem še vprašati marsikaj, toda tovariš Jakac je že moral oditi. Poslovil sem se, tu pa sta njegovi risbi.

D.D.

Oglejte si II. jugoslovanski izvozni sejem

NA GOSPODARSKEM RAZSTAVIŠČU V LJUBLJANI
V ČASU OD 3. DO 11. AVGUSTA LETOS

Za obisk sejma izkoristite
25% popust na železnici.

Razstavljeni bodo najnovejši vzorci vsako-
vrstnih izvoznih predmetov iz vseh indu-
strijskih panog jugoslovanske proizvodnje.

Na ta sejem so vabljeni številni inozem-
ski interesi. Vabimo tudi Vas, oglejte
si to reprezentančno izvozno blago, ocenite
ga, izbirajte, sklepajte nove kupčije.

OB DNEVU VSTAJE ČESTITAJO REPUBLIŠKI ODBORI SINDIKATOV: kovinarjev, rudarjev in metalurgov, kemičnih delavcev, gradbenih delavcev, lesnih delavcev, tekstil-
cev in usnarjev, živilskih in tobačnih delavcev, grafičarjev, železničarjev, prometnih
delavcev, poštnih, telegrafskih in telefonskih delavcev, kmetijskih in gozdnih delavcev,
trgovskih, gostinskih in turističnih delavcev, obrtnih in komunalnih delavcev, uslužben-
cev državnih ustanov, zdravstvenih delavcev, delavci kulturno umetniških ustanov. — Re-
publiški odbori združeni in društva visokošolskih profesorjev in znanstvenih sodelavcev,
učiteljev in profesorjev, učiteljev in profesorjev strokovnih šol, vzgojiteljev, učiteljev
specialnih šol, likovnih umetnikov, bibliotekarjev, novinarjev in upokožencev.

Občinski sindikalni svet Celje

čestita vsem delovnim kolektivom k 20. juliju — prazniku
mesta Celja in Dnevu vstaje — 22. juliju

TOVARNA AVTOBUSNIH KAROSERIJ

AVTOKAROSERIJA MARIBOR

Izdeluje karoserije za avtomobile vseh vrst in tipov
serijsko in po želji naročnika, kvaliteto po zmernih
cenah.

ISTOČASNO ČESTITA OB PRAZNIKU DNEVA VSTAJE KOLEKTIV

delovni kolektiv tovarne

Vsem delovnim kolektivom
čestita za praznik DNEVA
VSTAJE slovenskega nara-
da — 22. julij

Volnenka

LJUBLJANA, Poljanski nasip 40

Trgovsko podjetje z železnino na debelo

METALKA

LJUBLJANA

čestita ob DNEVU VSTAJE slovenskega naroda
vsem delovnim ljudem.

Ob DNEVU VSTAJE če-
stita vsem delovnim lju-
dem

SINDIKALNA
PODRUŽNICA
PODJETJA

»MOTO-
MONTAŽA«
NOVO MESTO

Podjetje za promet s farmacevtskim materialom

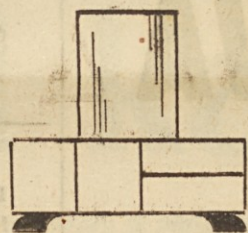
Kemofarmacija

LJUBLJANA, Metelkova ul. 7

KOLEKTIV ČESTITA OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA
NARODA VSEMU DELOVNEMU LJUDSTVU.

Stavbeno mizarstvo

LJUBLJANA, Slomškova ulica 16

Za dan vstaje slovenskega
naroda čestita vsemu de-
lovnemu ljudstvu.

Trgovsko podjetje s tehničnim materialom na veliko in malo

»JUGOTEHNIKA« LJUBLJANA

UPRAVA: Lepi pot 6 — PRODAJNI ODDELEK: Stari trg 30 —
GLAVNO SKLADIŠČE: Stari trg 21
POSLOVALNICE: »JUGOTEHNIKA«, Čopova ulica 4,
»BLISK«, Titova cesta 61

NUDIMO VAM:

elektroinstalacijski material
elektromotorje
električne gospodinjne aparate
lestenice — svetilke

fluorescenca — neon
radiomaterial
radioaparate
Priporoča se kolektiv »JUGOTEHNIKE«.

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITA ZA DAN VSTAJE.

Slovenija projekt

PODJETJE ZA PROJEKTIRANJE

LJUBLJANA, CANKARJEVA 1-II

ČESTITA OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA VSEM DELOVNIM LJUDEM NAŠE
DOMOVINE

Elektro-Kočevje

★

čestita vsem delovnim ljudem ob DNEVU VSTAJE
slovenskega naroda — 22. juliju.

TRGOVSKO PODJETJE

LJUBLJANA

čestita vsem delovnim ljudem ob DNEVU
VSTAJE slovenskega naroda.

Vsem našim odjemalcem, poslovnim prijateljem in de-
lovnim kolektivom čestitamo ob DNEVU VSTAJE

INŠTITUT ZA ELEKTROZVEZE LJUBLJANA, Linhartova 35

telefon 39-261, p. p. 247, telegram ELEKTROZVEZE

PREDSTAVNIŠTVA:

BEOGRAD, Bulevar Revolucije 72-74, SKOPLJE,
Maršala Tita 27, RIJEKA, Ulica Rađe Končara 17,
SPLIT, Bosanska 2

»KRISTAL«

Steklarsko podjetje
LJUBLJANA, Titova 20c

Zastekljevanje stavb, iz-
delovanje ogledal, mati-
ranje in brušenje stekla.

Ob DNEVU VSTAJE če-
stitamo vsem delovnim
ljudem.

Za DAN VSTAJE pošilja
borbene pozdrave delov-
nemu ljudstvu Slovenije

kolektiv

TOVARNE KOS IN SRPOV

LOVRENC
na Pohorju

GRADIS

GRADBENO INDUSTRIJSKO PODJETJE
LJUBLJANA, Bohoričeva ul. 24

s svojimi gradbišči v

LJUBLJANI, JESENICAH, KRŠKEM, GRO-
SUPLJU, ŠOŠTANJU, MARIBORU, RAV-
NAH NA KOROŠKEM, KOPRU in ZALOGU

ter z obrati:

v LJUBLJANI, MARIBORU
in ŠKOFJI LOKI

čestita ob DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA.

PROJEKTIVNI ATELJE

za arhitekt., urbanizem in nizke gradnje
LJUBLJANA

čestita ob DNEVU VSTAJE vsem delovnim ljudem.

»TELEKOMUNIKACIJE«

Industrijsko podjetje za elektrovezve LJUBLJANA-PRŽANJ
s svojimi obrati v SEMIČU, ŠENTJERNEJU in SEŽANI

čestita

vsem svojim odjemalcem in poslovnim ter vsem delovnim kolektivom
ob DNEVU VSTAJE slovenskega naroda

»Javor«

Tovarna vezanih plošč in furnirja

PIVKA-SLOVENIJA

OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA
ČESTITAMO VSEM DELOVNEMU LJUDSTVU

OKRAJNI ZAVOD ZA SOCIALNO ZAVAROVANJE - KRANJ

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM
OB DNEVU VSTAJE

»Agroservis«

Podjetje za pospeševanje kmetijske in
gozdarske mehanizacije

KRANJ

čestita vsem ob Dnevu vstaje

TRGOVSKA ZBORNICA NOVA GORICA

čestita ob Dnevu vstaje
vsem delovnim ljudem

»TEKO« IMPORT-EXPORT LJUBLJANA

ČESTITA OB DNEVU
VSTAJE

Geodetska uprava LRS LJUBLJANA

OB DNEVU VSTAJE
čestita vsem delovnim
ljudem

OB NAŠEM VELIKEM NARODNEM PRAZNIKU —
DNEVU VSTAJE
NAŠEGA LJUDSTVA — IZREKA CELOTNI KOLETIV

Peko

borbene pozdrave in čestitke vsem svojim poslovnim
prijateljem, dobaviteljem in kupcem našega blaga v
vseh krajih naše lepe domovine. — Večna čast in
slava vsem padlim in preživelim borcem za svobodo
naših narodov.

TOVARNA OBUTVE »PEKO«, TRŽIČ

Pri nakupu nogavic pazite vedno na naš zaščitni znak
»LASTOVKA, kateri vam jamči kvaliteto in trpežnost.
VSEM ODJEMALCEM IN VSEM DELOVNIM
LJUDEM ČESTITAMO OB DNEVU VSTAJE

TOVARNA NOGAVIC POLZELA

TOVARNA GUMBOV KAMNIK

pošilja ob Dnevu vstaje
čestitke vsem delovnim
ljudem

OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA
ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM

ELEKTRARNA FALA FALA

KOLEKTIV

GOZDNEGA GOSPODARSTVA LJUBLJANA

čestita vsem delovnim ljudem ob Dnevu vstaje

OBČINSKI SINDIKALNI SVET IDRIJA

ČESTITA VSEM DELOVNEMU LJUDSTVU
OB DNEVU VSTAJE

Izvršujemo vsa slikarska, plesarska, črkoslikarska,
fasaderska dela ter s posebnim oddelkom avtokarose-
rijske zaščitne dele po konkurenčnih cenah.

OB DNEVU VSTAJE

ČESTITAMO VSEM DELOVNIM LJUDEM

SLIKOPLESK MARIBOR

KOVINSKO
OBRTNO PODJETJE

»Istrametal« Piran

ČESTITA OB DNEVU
VSTAJE!

GORENJSKA OPEKARNA

DVORSKA VAS
GORENJSKO

priporoča nakup svojih
kvalitetnih izdelkov
Ob dnevu vstaje čestita
vsem delovnim ljudem!

OB DNEVU VSTAJE ČESTITA

TISKANINA

TOVARNA TISKANEGA BLAGA

KRANJ

Vsem našim dobaviteljem in kupcem čestitamo ob DNEVU VSTAJE

SLOVENIJALEŠ

Podjetje za izvoz lesa in lesnih izdelkov — Ljubljana, Bethovnova 11

IZVAŽAMO:

mehak in trd žagan les, gozdni
proizvode, finalne izdelke ter
fino in serijsko pohištvo

POSLOVALNICE:

LJUBLJANA, CELJE, ZAGREB,
BEOGRAD

Ob Dnevu vstaje sloven-
skega naroda

čestita

Tovarna mesnih izdelkov

Maribor-Košaki

Pri nakupu izberite kroj, ki ustreza vašim
meram. Tako se boste počutili udobneje, perilo pa
bo trajalo dalj časa.

Perilo tovarne »PLETENINA«, Ljubljana, pripomore k
občutku gotovosti in samozavesti, povzroči nežno
ugodje občutka lepote, oblikuje vašo linijo in vam
naredi trajno veselje do življenja.

»PLETENINA« LJUBLJANA je oznaka veljave
trajnosti in harmonije!

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO ZA
DAN VSTAJE — 22. JULIJ!

»PLETENINA«

Tovarna trikotaznega perila
LJUBLJANA, Zaloška c. 14

LESNO INDUSTRIJSKO PODJETJE POSTOJNA

čestita ob DNEVU VSTAJE slovenskega
naroda vsem delovnim ljudem

TEHNOMETAL

Trgovina s tehnično železnilno
in kovinskim blagom
LJUBLJANA

TITOVA CESTA ŠTEVILKA 24

Telefon: 20-145, 21-547, 23-356, 23-453

Telegram: Tehnometal

Poštni predal: 159

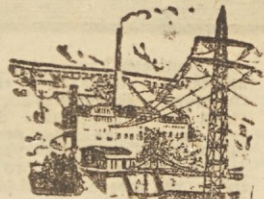
Valjani in vlečni proizvodi črne metalurgije
Valjani in vlečni proizvodi barvaste metalurgije
Plemenita jekla vseh vrst
Kroglični ležaji
Orodje in stroji za obdelavo lesa
Orodje in stroji za obdelavo kovin
Sanitarni in instalacijski material
Tesnila
Vijačno blago

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO ZA
DAN VSTAJE — 22. JULIJ!

Gozdno
gospodarstvo

KRANJ

ČESTITA
OB DNEVU VSTAJE

DELOVNI KOLEKTIV

Elektrarne Trbovlje

TRBOVLJE

ČESTITA OB
DNEVU VSTAJE
SLOVENSKEGA NARODA VSEM DELOVNIM LJUDEM
NAŠE DOMOVINE

Tovarna perla
»TOPER«
CELJE

priloga svoje kvalitete
izdelke — vse vrste
moškega perla, prešite
odeje ter pletenine.
Ob Dnevu vstaje čestita-
no vsem delovnim ljudem

Ob Dnevu vstaje slo-
venskega naroda čestita-
mo vsem delovnim lju-
dem. Priporočamo svoje
izdelke

»ARRIGONI«
TOVARNA KONZERV
IZOLA

Opekarna Ljubečna-
Bukovžlak
LJUBEČNA — p. CELJE
poštni predal 13

čestita ob Dnevu vstaje.
Izdelujemo vse vrste
stropnih opek in special-
no radialno opeko za to-
varniške dimnike

Delovni kolektiv

STEKLARNE HRASTNIK v Hrastniku

Čestita vsem delovnim kolektivom širom po
naši domovini ob DNEVU VSTAJE in jim želi
še mnogo uspehov pri delu za razcvet
socialistične Jugoslavije

Trgovsko podjetje

»MANUFATURA« LJUBLJANA, Trubarjeva c. 1-II

TELEFON 21-290

nudi v svojih poslovalnicah »CICIBAN«
MIKLOŠIČEVA C. 18
ČOPOVA UL. 3
CIRIL-METODOVA 21

TITOVA CESTA 18
VODNIKOV TRG 2
VODNIKOV TRG 5
TRUBARJEVA CESTA 11

bogato izbiro raznovrstnega blaga, volnene in bombažne tkanine za moške in žen-
ske obleke, svile, plašče itd.

Kolektiv čestita svojim cenjenim odjemalcem za DAN VSTAJE slovenskega ljud-
stva — 22. julij!

VSEM ČLANOM IN
FUNKCIONARJEM ZVE-
ZE SINDIKATOV JUGO-
SLAVIJE, VSEM DE-
LOVNIM KOLEKTIVOM,
BIVŠIM BORCEM, AK-
TIVISTOM TER INVALI-
DOM NOV — KAKOR
VSEM NAPREDNO MI-
SLEČIM — POŠILJA
SVOJE ČESTITKE OB
DNEVU VSTAJE

OBCINSKI
SINDIKALNI SVET
IZOLA (Koper)

SINDIKALNA PODRUŽNICA

TOVARNE CELULOZE IN PAPIRJA VIDEM KRŠKO

ČESTITA VSEMU DELOVNEMU LJUDSTVU OB DNEVU
VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

Tovarna
finega pohištva
TRŽIČ

ČESTITA VSEM DELOV-
NIM LJUDEM ZA DAN
VSTAJE

Splošno gradbeno
podjetje

»STAVBAR« MEDVODE

Čestita za DAN VSTAJE

Delovni kolektiv

TITAN

Tovarna kovinskih izdelkov
in livarna

KAMNIK

Čestita vsem delovnim ljudem ob Dnevu vstaje
slovenskega naroda

Savinjska
lovarna opeke
ŽALEC

ČESTITA OB DNEVU
VSTAJE VSEM DE-
LOVNIM LJUDEM

Za DAN VSTAJE — 22.
JULIJ — čestitamo vsem
delovnim ljudem

PEKARNA

»BEŽIGRAD« LJUBLJANA

Umetni kamen

podjetje za izdelovanje umetnega kamna in predmetov iz cementnega in umetnega kamna

LJUBLJANA, Ježica, Stožice 139

IZDELUJE:

UMETNO-KAMNOSEŠKA DELA V DELAVNICI IN NA STAVBAH
CEMENTNE IZDELKE IN KSILOLITNI TLAK

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE

OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM LJUDEM.

Vse vrste motornih vozil, njihovih nadomestnih delov,
gum in ostalega pribora lahko nabavite pri

TRGOVSKEM PODJETJU

»VOLAN«

LJUBLJANA

UPRAVA v Vošnjakovi ulici 9 — telefon 32-891
TRGOVINA v Tavčarjevi ulici 7 — telefon 30-687

SKLADIŠČE v Frankopanski ulici 21 — telefon 22-595

Na zalogi imamo vedno tudi lepo izbiro ženskih in
moških dvokoles ter njihovih nadomestnih delov.

JUB

Tovarna barv
DOL PRI LJUBLJANI

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM OB
DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA.

Gozdno gospodarstvo NAZARJE

Vsem delovnim ljudem čestitamo od DNE-
VU VSTAJE slovenskega naroda

GRADBENC PODJETJE

TEHNIKA

LJUBLJANA, Vošnjakova 8 a

čestita vsem delovnim ljudem ob DNEVU VSTAJE — 22. juliju

DELOVNI KOLEKTIV

IZOLIRKA

LJUBLJANA - MOSTE

čestita vsem borcem in aktivistom ob prazniku Dneva
vstaje slovenskega ljudstva. Obenem se spominjamo vseh
padlih in jim kličemo »slava«!

OB DNEVU
VSTAJE
SLOVENSKEGA
NARODA
ČESTITAMO
VSEM
DELOVNIM
LJUDEM

REZULTATI »SPOMLADANSKE OFENZIVE« JAPONSKIH DELAVCEV

Revolucionarno razpoloženje

»SPOMLADANSKA OFENZIVA« JAPONSKEGA PROLETARIATA, KI JO JE ORGANIZIRAL GENERALNI SVET SINDIKATOV JAPONSKE (SOBIO) JE SICER ZE KONČANA, Vendar se revolucionarno razpoloženje, ki ga je ta akcija izzvala med delavci, še ni poleglo. V vodstvu Sohia že govore o novih še sirsih socialnih akcijah.

V zadnjem mesecu so se v prvih vrstah protikapitalistične fronte pojavili delavci državnih podjetij. Vlada je namreč sklenila, da bo kaznovala vse njihove sindikalne voditelje, in svoj sklep je utemeljila s trditvijo, da so ti voditelji s svojo dejavnostjo med »spomladansko ofenzivo« prekršili obstoječe japonske zakone.

O trenjih med vlado in sindikalnimi organizacijami v japonskih državnih podjetjih (železnici, pošti, telegrafu in telefonu, nekaterih monopolističnih podjetjih itd.) smo v našem listu že pisali. Voditelji sindikatov so zahtevali obično zvišanje delavskih mezd, vlada pa je njihove zahteve odklonila. Končno sta obe stranki sprejeli kompromisni predlog arbitražnega sodišča o zvišanju mesečnih prejemkov delavcev za 1200 jenov. Vlada pa je kljub temu napovedala kazenske ukrepe proti sindikalnim voditeljem v državnih podjetjih. Ta njena namera je hudo razburila delavce v teh podjetjih in odnosi med sindikati ter vlado so se ponovno zaostriili.

Generalni svet sindikatov Japonske se je odločno postavil ob stran sindikalnih voditeljev v državnih podjetjih. Napovedal je, da bo sleherna protidelavska akcija vlade izzvala široko protestno gibanje delavstva, v katerega bi se razen Sindikata delavcev in nameščencev zveznih in lokalnih organov oblasti vključila tudi Sindikat rudarjev v premogovinski in Sindikat kemičnih delavcev. Ker delavci v državnih podjetjih ne smejo stavkati, so sklenili, da bodo v tem primeru organizirali med delovnim časom protestna zborovanja in uporabili še druge oblike boja, ki jim jih zakoni dopuščajo.

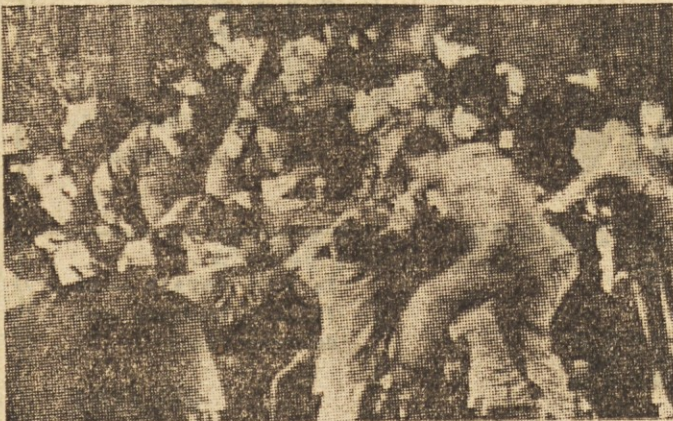
Sohia izjavlja, da so vse dosedanje akcije strokovnih sindikalnih organizacij, ki so vključene v to sindikalno centralo, bile v skladu z japonskimi zakoni. Po mnenju Sohia hoče vlada z napovedanimi kaznimi le ustrahovati delavce in jih prisiliti k umiku.

Z zborovanja japonskih delavcev

Stališče sindikatov je podprla tudi široka japonska javnost, ki je s simpatijami spremljala boj proletariata med »spomladansko ofenzivo«. Verjetno se vlada prav zaradi tega doslej še ni upala uresničiti napovedanih protidelavskih ukrepov.

Kako močna in uspešna je bila »spomladanska ofenziva« Sohia nam priča tudi tale drobna vest iz Tokia: na enem izmed svojih zadnjih zasedanj je Federacija delodajalskih združenj Japonske odkrito priznala, da se je »spomladanska ofenziva« končala z zmago sindikatov. To zmago so delodajalci pripisali »močnemu organiziranemu nastopu in pametni taktiki sindikalnih organizacij«. Obenem so pozvali vlado in vse japonske delodajalce, naj ponovno ocenijo splošno politiko na področju delovnih odnosov. O nameni te analize niso javno govorili, prevladuje pa mišljenje, da je njen cilj mobilizacija kapitala in vlade proti razrednemu delavskemu gibanju.

Spopad med desničarskimi poslanci japonskega parlamenta in poslanci Socialistične stranke Japonske

Iz vsega tega je razvidno, da lahko pričakujemo nove spopade med japonskimi sindikati in vlado ter delodajalci, zlasti mezdne spopade. Ni pa izključeno, da bi vztrajanje vlade pri nameravanim kaznovanju voditeljev sindikatov v državnih podjetjih, privedlo do resne zaostritve med konservativnimi in naprednimi silami v vsej japonski družbi.

Nedavna stavka belgijskih delavcev

ODMEV MOSKOVSKEGA PLENUMA NA POLJSKEM

Novo zmaguje, novo mora zmagati

SKLEPI JUNIJSKEGA PLENUMA CENTRALNEGA KOMITEJA KOMUNISTIČNE PARTIJE SOVJETSKE ZVEZE O IZKLJUČITVI MOLOTOVA, MAZENKOVA, KAGANOVICA IN SEPILOVA IZ PREZIDIJA IN CENTRALNEGA KOMITEJA KP SZ, SO NALETALI NA POPOLNO ODOBRAVANJE POLJSKE JAVNOSTI.

Za poljske delovne ljudi, zlasti za zavestne socialistične sile na Poljskem, pomenijo ti sklepi nujno potreben korak v procesu uresničevanja osnovnih smernic 20. kongresa sovjetskih komunistov. V Varšavi sodijo, da je z izključitvijo teh štirih v sovjetski Partiji odpravljena največja in najnevarnejša ovira, ki je preprečevala izvajanje linije 20. kongresa, in da pomeni ta dogodek začetek odločnega obračunavanja z dogmatizmom, konservativizmom in grupštvom v sovjetski Partiji in v vsej sovjetski družbi, torej z vsem, kar nasprotuje normalnemu razvoju socializma.

To dejstvo je zelo pomembno tudi za Poljsko, zlasti zato, ker se v tej deželi bije ogorčen boj

Protivojni in atomskim bombam

Svetovno znani filozof matematik in Nobelov nagradjenec Russell je poslal spomenico delegatom mednarodne konference znanstvenikov v Pugwashu, v kateri je odločno protestiral proti vojni. Če bo prišlo do vojne, je rečeno v spomenici, bo svet uničen, kajti vedno več je dežel, ki razpolagajo z ogromnimi zalogami nuklearnega orožja. Britanski znanstvenik tudi poudarja, da predstavlja nadaljevanje poizkusnih eksplozij nevarnost za vse človeštvo.

Nehru o moskovskih dogodkih

Predsednik indijske vlade Javaharlal Nehru je v minulih tednih izjavil, da bodo nedavne spremembe v sovjetskem vodstvu koristile utrditvi stilkov med Vzhodom in Zahodom. Nehru je tudi poudaril, da ti dogodki kažejo, da se odvijva v Sovjetski zvezi pozitivni proces, v katerem se odražajo interesi in želje sovjetskega ljudstva.

proti silam starega in preživlega. Res je, da so te sile bile že na VIII. in tudi na IX. plenumu Centralnega komiteja Poljske združene delavske partije ideološko poražene, razkrite in razorožene, vendar so nekateri konservativci še ostali v vodstvih Partije in celo v Centralnem komiteju ter danes izkoriščajo te položaje za zaviranje socialističnega preporoda.

Zato na Poljskem v zadnjih dneh vedno bolj glasno in odločno govore o zaostritvi boja proti dogmatizmu in konservativizmu na ideološkem področju in v vsakodnevnih dejavnostih poljske Partije. Moskvska odločitev je ohrabila te iste sile v Poljski združeni delavski partiji, ki odklanjajo kompromis s predstavnikmi starega kot škodljive Partiji, poljskemu proletariatu in socialističnemu razvoju na Poljskem.

Kako nujno je potrebno razviti boj proti konservativizmu, je zlasti pokazala nedavna partijska konferenca v Varšavi. Na tej konferenci so nekateri konservativci zelo glasno zagovarjali svoje zastarele in škodljive poglede, tako, da jim je moral Gomulka ostro odgovoriti.

Poljska združena delavska partija se te dni že pripravlja na svoj III. kongres, ki bo jeseni. Kolikor bolj se bližajo volitve delegatov, toliko bolj odločne so zahteve, naj centralni komitej zaostri boj proti nazadnjaškim silam v Partiji. »Sklep Centralnega komiteja Komunistične partije Sovjetske zveze,« piše poljski list »Standard mladih«, je za nas Poljake zelo pomemben. Ta sklep podpira poljsko Partijo, ki se je po 20. kongresu, predvsem pa po lanskoletnem oktobru, začela odločno bojevati proti napakam iz preteklosti, proti posledicam staliniškega sistema.

Tako pišejo vsi poljski listi. Njihove ocene moskovskih dogodkov izražajo razpoloženje večine članov poljske Partije,

delavcev in vseh delovnih ljudi.

Pristajniki delavci v Szczecynu so nabili resolucijo junjskega plenuma CK KP Sovjetske zveze na najvidnejšem prostoru v svojem podjetju in nad njo z velikimi črkami zapisali: »Novo zmaguje, novo mora zmagati!«

Prizor iz Združenih držav. Stavka v ameriškem podjetju »Kohlers«, ki je trajala skoro dve leti, je povzročila hude spore tudi med delavci. Nekaj delavcev je klonilo in postali so stavkokaži. Na sliki vidimo stavkajoče delavce, ki vsako jutro in vsako popoldne grajajo stavkokaže, ki zapuščajo tovarno.

ZAHTEVE AMERIŠKIH SINDIKATOV

Ne obljub, dejanja hočejo

NA ENEM IZMED ZADNJIH ZASEDANJ IZVRŠNEGA ODBORA AMERIŠKE FEDERACIJE DELAVSKIH IN INDUSTRIJSKIH ORGANIZACIJ (AFL-CIO) SO SKLENILI, DA BODO ZAHTEVALI, NAJ AMERIŠKI KONGRES SPREJME NEKATERE EKONOMSKE, SOCIALNE IN DRUGE UKREPE, O KATERIH SINDIKATI SODIJO, DA SO NUJNO POTREBNI.

Na omenjenem zasedanju Izvršnega odbora AFL-CIO so zelo podrobno ocenili gospodarske in socialne razmere v deželi in pri tem ugotovili številne probleme tudi na drugih področjih. Naj navedemo nekaj najvažnejših njihovih ugotovitev: 1. Sindikati sodijo, da so

obljubami republikancev in Eisenhowerja v predvolilni kampanji.

»Vsi delovni ljudje,« je rečeno v resoluciji Izvršnega odbora AFL-CIO, »ki so na dnu ameriške gospodarske lestvice, zaslužijo pomoč Kongresa ZDA, da bi se sedaj lahko živeli boljše življenje. Ameriška federacija dela in Kongres industrijskih organizacij, pozivata ameriški Kongres, naj sprejme zakonske predpise, ki bi brez zavlačevanja razširili zakonsko zaščito delavcev.«

2. V resoluciji Izvršnega odbora je tudi rečeno, da je predloženi državni proračun (72 milijard dolarjev) res precej velik, vendar so prav tako velike tudi potrebe Združenih držav. Vodstvo AFL-CIO je odklonilo kritike Združenja delodajalcev in Trgovinske zbornice, da je proračun preveč. Obenem je grajalo predsednika Eisenhowerja, ker »več mesecev ni odločno branil svojega lastnega predloga proračuna, ki so ga njegovi najbližji sodelavci sabotirali.« Izvršni odbor poziva Eisenhowerja in ameriški Kongres, naj stori vse, da bo predlog proračuna tudi sprejet.

3. AFL-CIO opozarja na »strahglošno pomanjkanje šolskih prostorov in poudarja, da se ta problem da rešiti le z dotacijami iz zveznega proračuna.

4. Na zasedanju Izvršnega odbora so razpravljali tudi o nekaterih zakonskih predpisih za zaščito državljanjskih svobod, ki so bili predloženi Kongresu. Izvršni odbor AFL-CIO sodi, da so ti predlogi nujno potrebni. V njegovih resolucijah je rečeno: »Ne smemo dovoliti, da bi te zakonske predpise vzeli iz dnevnega reda, kot se je dogajalo v preteklosti... Predsednik se je zavzel zanje, obe politični stranki trde, da sta zanje, in ogromna večina ameriškega ljudstva ju podpira. Se zdavnaj je minil čas izjav in obljub. Sedaj so potrebna le dejanja...«

ANKETA KOMUNISTIČNEGA DNEVNKA »L'UNITA« O DELAVSKIH MEZDAM

Bogastvo in revščina v Italiji

Tovariša Luca Pavolini in Paolo Spriano sta za glasilo KPI »L'Unita« napravila anketo o industrijskih mezdah v Italiji, da bi ugotovila, kakšna je povprečna življenjska raven italijanskega industrijskega delavca. Iz zbranih gradiva in podatkov je moč potegniti nekatera skrajno zanimiva zaključka, ki so značilna za sedanje stanje delavstva v italijanski industriji, kakor tudi za delovne odnose v današnji italijanski družbi.

Italijanska industrija zaposluje okrog 3.014.000 delavcev (podatek se nanaša na šteje iz leta 1951; a tudi poznejši podatki ministrstva za delo ne prinašajo znatnejših sprememb), ki so razdeljeni takole:

927.190 delavcev v metalurški in mehanični industriji; 101.616 v rudnikih; 740.900 v tekstilni in oblačilni industriji; 186.293 v kemični industriji; 586.195 v gradbeništvu in lesni industriji; 129.838 v gradbeni industriji in papirnicah; 288.289 v živilski industriji ter 84.498 v raznih drugih industrijskih vejah.

»Uradna« bilanca štiricelanske družine znaša 70.371 lir mesečno (to je špična družina z očetom, materjo in dvema otrokoma), od česar gre 40.767 lir (57,9 odstotka) za hrano, 10.105 lir (14,4 odstotka) za oblačila, 3.252 lir (4,6 odstotka) za elektriko, razsvetljavo, kurjavo itd., 4.333 lir (6,2 odstotka) za stanarino in 11.894 lir (16,9 odstotka) za razne druge

izdatke. To bilanco jemljejo za osnovo pri računanju sprememb pri življenjskih stroških in pri draginski dokladi.

A kakšna je povprečna mezza italijanskega industrijskega delavca? Anketa je pokazala, da te povprečne mezze ni, oziroma da jo je skrajno težko določiti, ker je za isto delo mezza različna ne le med pokrajlinami na Severu in na Jugu, ampak tudi v isti pokrajlini in v istem kraju, da celo v istem podjetju. Tako imamo na primer tekstilne delavce, ki prejema od 20 do 22 tisoč lir mesečno in celo manj kot 15 tisoč lir mesečno; po drugi strani pa tekstilne delavce, ki nekje dobijo 48.000 lir mesečno (Marzotto), nekaj kilometrov stran (Schie) pa komaj 36.000 lir mesečno.

Nič boljši ni položaj više na mezdni lestvici: tu se mezza vrtijo med sto tisoč lir mesečno in več (gre za bele vrane, kakor imamo na primer le tri delavce s tako plačo od 5000 zaposlenih v SCI v Corniglianu-Genova), medtem ko dobi večina od le-teh okrog 70 tisoč lir mesečno. Pri »Fiate« se povprečna mezza giblje okrog 60 tisoč lir mesečno, pri »Alfa Romeo« pa okrog 50 tisoč, medtem ko se plača v ladjedelnicah »Fiatglo« v Palermu giblje okrog 30.000 lir mesečno. Imamo primere, da v istem kraju dobi za enako delo delavec pri nekem podjetju 6 do 12 tisoč lir mesečno manj kot pri

nekem drugem podjetju. V Ivreji zasluži na primer delavec pri tovarni pisalnih strojev »Olivetti« okrog 60.000 lir mesečno; tekstilni delavec pri »Varezi« ali »Chatillon« pa komaj polovico tega. In tako dalje in temu podobno.

Mezze v Italijanski industriji se torej gibljejo med 20 in 100 tisoč lir in je zato povsem neumestno govoriti o povprečni mezzi metalurškega, tekstilnega ali katerega-koli drugega delavca, ker tega povprečja preprosto ni: za isto delo imamo različne mezze celo pri istem podjetju. Skratka: popolna anarhija pri ravnanju delodajalcev s svojimi delavci.

V tej anarhiji pa naletimo najpogosteje na mezza, ki so pod 40.000 lir mesečno in so zato izredno redki primeri, da more delavčeva družina izhajati z eno samo plačo. K temu je treba dodati še stroške za stanovanje, ki so v mnogih primerih znatno višji od tistega povprečja, ki so ga dosegle po zakonu povečane stanarine. Zaradi tega je delavec prisiljen zateči se k nadurnemu delu ali pa si poiškat nekó zaposlitev po opravljenem delu v tovarni; brž ko pa otrok more delati, mora tudi on prispevati k skromni družinski bilanci, toda spričo okoliščine, da imamo v Italiji precej močno kromično brezposelnost, je zelo redek primer, da tudi dva družinska člana spraviš skupaj toliko, kolikor bi morala znašati plača enega samega.

All je moč pri sedanjem stanju italijanskega gospodarstva povečati mezza?

Ta možnost je dokazana: medtem ko se je zaposlenost dvignila od leta 1950 za 5 odstotkov, mezza pa za okrog 10 odstotkov, se je produktivnost dela povečala za celih 60%.

S tem pa so se seveda znatno povečali tudi dobički industrijev.

Table with 3 columns: Year (1955, 1956, 1957) and Industry (SADE, FIAT, Edison, Montecatini, Snela, Pirelli, SIP, Južne železnice). Values in billions of lire.

Ce k temu dodamo še to, da imamo v Italiji (in ne na Jugu) milijone ljudi, ki delajo za delodajalca v raznih oblikah na svojem domu, kjer jim pomagajo žene in otroci, in da za to svoje delo dobijo v nekaterih primerih celo od 35 do 65 lir na uro (ne da bi bil delodajalec obvezan plačati zanje prispevke za socialno zavarovanje), potem si moramo biti na jasnem, v kakšnih razmerah je danes prisiljena živeti pretežna večina Italijanskega delavstva, in to samo zato, da bi bili delodajalčevi dobički čim večji.

Se marsikaj drugega, skrajno pretresljivega je pokazala ta anketa; a že ti skromni podatki nam pričajo, da je sedanja italijanska družbena ureditev (oziroma boljše anarhija) potrebna temeljitih sprememb in korektur, če hočemo sploh doseči, da bo delovni človek začel živeti človeka dostojno življenje in si mogoč »privoščiti« tudi to, kar je danes privilegij le tistih, ki se okoriščajo z njegovim delom.

(Iz »Primorskega dnevnika«)